

Sektor stočarstva u Republici Hrvatskoj

Ocjena svinjogojskih i govedarskih proizvodnih sustava, konkurentnosti i javnih izdataka za sektor stočarstva

Sektor stočarstva u Republici Hrvatskoj

Ocjena svinjogojskih i govedarskih proizvodnih sustava, konkurentnosti i javnih izdataka za sektor stočarstva

© 2019. Međunarodna banka za obnovu i razvoj /
Ured Svjetske banke u Republici Hrvatskoj
Radnička cesta 80/IX, 10000 Zagreb

Telefon: +385 1 2357 222; Internet: www.worldbank.org/croatia

Ovaj su dokument izradili zaposlenici Grupacije Svjetske banke s priložima vanjskih suradnika. Nalazi, tumačenja i zaključci izneseni u ovom dokumentu ne odražavaju nužno stajališta Grupacije Svjetske banke, njezina Odbora izvršnih direktora ili vlada koje zastupaju.

Grupacija Svjetske banke ne jamči točnost podataka u ovom dokumentu, koji su preuzeti iz više vanjskih izvora. Granice, boje, nazivi i drugi podaci prikazani na zemljovidima u ovom dokumentu ne odražavaju nužno stajališta Grupacije Svjetske banke o pravnom položaju bilo kojeg teritorija, ni potvrdu ni prihvaćanje tih granica.

Sadržaj ovog dokumenta ne predstavlja niti se smatra ograničenjem ili odricanjem od povlastica i izuzeća Grupacije Svjetske banke, koja su sva posebno pridržana.

Prava i dopuštenja

Materijal u ovom dokumentu zaštićen je autorskim pravima. Međutim, budući da Svjetska banka potiče širenje znanja, ovaj se dokument može reproducirati, u cijelosti ili djelomice, u nekomercijalne svrhe, ali se mora navesti kao izvor.

Sve upite o pravima i dozvolama, uključujući supsidijarna prava, treba uputiti uredu izdavača na adresu: World Bank Publications, The World Bank Group, 1818 H Street NW, Washington, DC 20433, USA; fax: 202-522-2625; e-mail: pubrights@worldbank.org

Voditelji i zaposlenici odgovorni za ovo izvješće

IBRD

POTPREDSJEDNICA	Anna Bjerde
REGIONALNA DIREKTORICA	Gallina Vincelette
VODITELJICA UREDA	Elisabetta Capannelli
VODITELJICA SEKTORA	Frauke Jungbluth
VODITELJ PROGRAMA	Andrea Liverani

Zahvale

Grupacija Svjetske banke iznimno je zahvalna Vladi Republike Hrvatske, pod čelništvom Ministarstva poljoprivrede, za suradnju i doprinose u izradi ovog izvješća, kao i za sveobuhvatno partnerstvo Hrvatskoj poljoprivrednoj komori, Sveučilištu u Zagrebu – Agronomskom fakultetu i pojedinačnim poljoprivrednicima koji su sudjelovali u raspravama u okviru fokus grupa. Jednako tako zahvalni smo i za doprinose mnogih drugih s kojima smo se savjetovali tijekom izrade ovog izvješća, uključujući predstavnike civilnog društva, privatnog sektora i drugih skupina te pojedince. Izradu ovog izvješća predvodio je Pierre Gerber (voditelj radnog tima), uz podršku glavnog tima u čijem su sastavu bili Svetlana Edmeades, Kazimir Luka Bačić, Gé Backus, Jela Bilandžija, Josip Blajda, Rafael Ravnik, i Colm Foy, koji je izvješće uredio.

Sadržaj

Zahvale	3
Popis slika, Popis tablica	5
Popis pokrata	6
Pregled	7
1. Uvod	10
2. Pregled podsektora svinjogojstva	13
2.1 Opći trendovi	13
2.2 Ekonomska analiza i model tipova svinjogojskih poljoprivrednih gospodarstava	16
3. Pregled podsektora mliječnog govedarstva	20
3.1 Opći trendovi	20
3.2 Ekonomska analiza i model tipova mliječnih poljoprivrednih gospodarstava	24
4. Pregled podsektora mesnog govedarstva	27
4.1 Opći trendovi u podsektoru mesnog govedarstva	27
4.2 Ekonomska analiza i model tipova poljoprivrednih gospodarstava za tov junadi	30
5. Pregled javnih izdataka za sektor stočarstva	33
5.1 Koje su vrste potpora dostupne uzgajivačima u sektoru stočarstva?	33
5.1.1 Potpore iz prvog stupa (izravna plaćanja)	33
5.1.2 Potpore iz drugog stupa (fondovi ruralnog razvoja)	36
5.1.3 Ostale kategorije javnih potpora	36
5.1.4 Pregled svih javnih potpora za podsektore svinjogojstva i govedarstva	37
5.2 Analiza iz ptičje perspektive: usporedba s drugim zemljama	38
5.3 Analiza na razini poljoprivrednih gospodarstava: Tko ostvaruje potpore iz drugog stupa i zašto je stopa povlačenja sredstava niska?	40
6. Novi ZPP – prilika za hrvatski sektor stočarstva	42
6.1 Prilike za uzgajivače u hrvatskom sektoru stočarstva	44
7. Preporuke za politiku	46
7.1 Opće preporuke	46
7.2 Podsektor svinjogojstva	47
7.3 Podsektor mliječnog govedarstva	47
7.4 Podsektor mesnog govedarstva	48
8. Zaključne napomene	49
Dodatak	51
O izradi ekonomskog modela i tipovima poljoprivrednih gospodarstava	51
Literatura	61

POPIS SLIKA

Slika 1. Ukupan broj svinja, odojaka i krmača u Republici Hrvatskoj	13
Slika 2. Broj svinjogojskih poljoprivrednih gospodarstava	14
Slika 3. Ukupna težina klaonički obrađenih svinjskih polovica (t) za razdoblje 2014.–2018.	15
Slika 4. Samodostatnost Hrvatske u proizvodnji svinjskog mesa u usporedbi s prosjekom Europske unije (%)	15
Slika 5. Prosječna tržišna vrijednost svinjskih polovica (EUR/100 kg)	16
Slika 6. Potrošnja svinjskog mesa po članu kućanstva (kg)	16
Slika 7. Broj svinjogojskih poljoprivrednih gospodarstava i svinja u Republici Hrvatskoj (2019.)	18
Slika 8. Ukupan broj goveda i krava (muznih i drugih) u Republici Hrvatskoj (grla)	20
Slika 9. Broj poljoprivrednih gospodarstava za uzgoj goveda i muznih krava	21
Slika 10. Proizvodnja mlijeka po kravi, usporedba Hrvatske i komparatora Europske unije (l/kravi/godišnje)	22
Slika 11. Količina kravljeg mlijeka proizvedena u Hrvatskoj (l)	22
Slika 12. Samodostatnost Hrvatske u proizvodnji mlijeka u usporedbi s prosjekom Europske unije (%)	23
Slika 13. Prosječna otkupna cijena sirovog mlijeka (EUR/100 kg)	23
Slika 14. Broj mliječnih poljoprivrednih gospodarstava i krava u Republici Hrvatskoj (2019.)	25
Slika 15. Samodostatnost Hrvatske u proizvodnji goveđeg mesa u usporedbi s prosjekom Europske unije (%)	28
Slika 16. Godišnja potrošnja goveđeg i telećeg mesa po članu kućanstva (kg po stanovniku godišnje)	28
Slika 17. Prosječna tržišna vrijednost goveđih polovica (EUR/100 kg)	29
Slika 18. Broj poljoprivrednih gospodarstava i mesnih goveda u podsektoru mesnog govedarstva u Republici Hrvatskoj u 2017.	31
Slika 19. Procjena ukupnog iznosa svih javnih potpora za podsektore svinjogojstva i govedarstva u 2017. (u mil. EUR)	37
Slika 20. Izravna plaćanja po bruto dohotku (prosjeak za razdoblje 2014.–2018.)	38
Slika 21. Ruralni razvoj po bruto dohotku (prosjeak za razdoblje 2014.–2018.)	38
Slika 22. Proizvodno nevezane izravne potpore (EUR/ha – lijeva os i EUR/PG-u – desna os)	39
Slika 23. Očekivani jedinični iznosi dobrovoljnih proizvodno vezanih državnih potpora za MPG-ove i PG-ove za tov junadi (EUR/grlu)	39

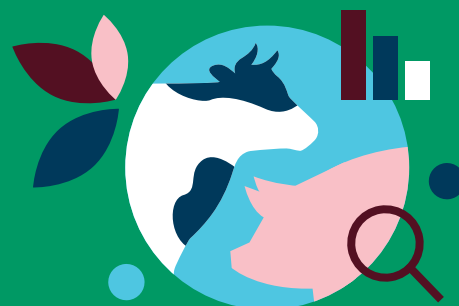
POPISA TABLICA

Tablica 1. Tipična svinjogojska poljoprivredna gospodarstva	17
Tablica 2. Bruto marža svinjogojskih poljoprivrednih gospodarstava – pregled	19
Tablica 3. Tipična mliječna poljoprivredna gospodarstva	24
Tablica 4. Bruto marža mliječnih poljoprivrednih gospodarstava – pregled	25
Tablica 5. Tipična poljoprivredna gospodarstva za tov junadi	30
Tablica 6. Bruto marža poljoprivrednih gospodarstava za tov junadi (višegodišnji prosjeci)	32
Tablica 7. Potpore iz prvog stupa	35

Popis pokrata

APPRRR	Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju („Agencija za plaćanja“)
ARKOD	Nacionalni sustav identifikacije zemljišnih parcela
DPVP	Dobrovoljna proizvodno vezana potpora
DZS	Državni zavod za statistiku
EAFRD	Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
EK	Europska komisija
EU	Europska unija
EU13	Bugarska, Češka Republika, Cipar, Estonija, Hrvatska, Mađarska, Litva, Latvija, Malta, Poljska, Rumunjska, Slovenija i Slovačka
EUR	Euro
FADN	Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka
HAMAG-BICRO	Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije
HBOR	Hrvatska banka za obnovu i razvitak
HPA	Hrvatska poljoprivredna agencija
HPK	Hrvatska poljoprivredna komora
HRK	Hrvatska kuna (100,00 HRK = 16,00 USD [siječanj 2021.])
IAKS	Integrirani administrativni i kontrolni sustav
JRLSU	Jedinica regionalne (područne) i lokalne samouprave
JRDŽ	Jedinstveni registar domaćih životinja
MPG	Mliječno poljoprivredno gospodarstvo
NSPRR	Nacionalna strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
PG	Poljoprivredno gospodarstvo
PNP	Proizvodno nevezana potpora
PVP	Proizvodno vezana potpora
SB	Svjetska banka
SPG	Svinjogojsko poljoprivredno gospodarstvo
STARS	Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog prostora koju je izradila Svjetska banka
TISUP	Tržišni cjenovni informacijski sustav u poljoprivredi
USD	Američki dolar
UG	Uvjetno grlo stoke
ZPP	Zajednička poljoprivredna politika Europske unije

Pregled

Europska unija razvija zajedničku poljoprivrednu politiku (ZPP) od njezina uvođenja 1962. i proširenja Europske unije na 28 država članica (EU28 – EU27 od izlaska Ujedinjene Kraljevine iz Europske unije 31. siječnja 2020.). U zadnjoj izmjeni i dopuni ZPP-u za razdoblje 2021.–2027. objavljenoj u lipnju 2018., čija je provedba planirana za 2023., postroženi su zahtjevi za održivost okoliša, ali je vladama država članica dana veća fleksibilnost. Na temelju izrade podrobnog modela, savjetovanja s hrvatskim vlastima i dionicima poljoprivrednog sektora, ovim se izvješćem podupiru nastojanja koja hrvatske vlasti ulažu u cilju usklađivanja s novim zahtjevima ZPP-a u podsektorima stočarstva koji se bave svinjogojskom, mliječnom i mesnom proizvodnjom. Posebno je ovo izvješće namijenjeno premošćivanju jaza u znanju o proizvodnim sustavima, njihovoj isplativosti i ekonomskoj održivosti te učinkovitosti i ravnopravnosti javnih potpora.

Autori su proučili glavne trendove produktivnosti, proizvodnje, cijena, troškova i proizvodne tehnologije i na njima utemeljili svoje nalaze. Povrh toga, izradili su ekonomski model s vidljivim podacima i informacijama dobivenima od uzgajivača i obilježjima svojstvenima pojedinim podsektorima. Iz modela su proizašli pokazatelji isplativosti i ekonomske održivosti koje ministarstvo i druga javnopravna tijela mogu koristiti kao pomoć hrvatskim vlastima pri provedbi Nacionalne strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Ovo izvješće sadrži i podrobnu analizu svih vrsta javnih potpora dostupnih uzgajivačima u sektoru stočarstva, uključujući potpore ruralnom razvoju, izravne proizvodno vezane i nevezane potpore, subvencioniranje dizelskog goriva, opće troškove administracije, troškove za stjecanje znanja i obrazovanje te subvencionirane kredite. Javne su potpore sagledane iz raznih kutova te su zbirni pokazatelji uspoređeni s drugim zemljama, a izrađena je i analiza pravne pozadine, komentara dobivenih od uzgajivača, kao i mikro podataka proizašlih iz dubinskog sagledavanja na razini poljoprivrednih gospodarstava.

U izradi ovog izvješća autori su se oslanjali na savjetovanja i rasprave u fokus grupama koje su više puta održane s proizvođačima svinjskog i goveđeg mesa i mlijeka.

Sva tri podsektora dokazano pokazuju pad ili stagnaciju proizvodnje i produktivnosti, i posljedično tomu smanjenje samodostatnosti Hrvatske u tim proizvodima bez obzira na povoljne poljoprivredno-ekološke uvjete za stočnu proizvodnju. U sva tri podsektora

istodobno se vidi postupni prijelaz na veće proizvodne jedinice zbog manjka konkurentnosti i povezanosti s tržištem malih i srednjih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Veće su proizvodne jedinice uspjele bolje iskoristiti ekonomiju razmjera kao i državne potpore i potpore u okviru ZPP-a, što potiče na uvođenje mjera koje će potaknuti veću tehnološku učinkovitost i financijsku održivost svih PG-ova, a posebice srednjih OPG-ova koji mogu dati veći doprinos poljoprivrednoj proizvodnji i ruralnom razvoju.

Čak i s unaprjeđenjima tehnologije i poljoprivrednih praksi uzgoja životinja te povećanjem osjetljivosti za okoliš, svima trima podsektorima stočarstva potrebna je potpora u marketingu, sektorskoj organizaciji i administrativnom rasterećenju, kao i povoljniji uvjeti kreditiranja. Sva tri podsektora iskazuju potrebu za jačim proizvođačkim organizacijama koje će im omogućiti bolji pristup tržištima, ekonomiju razmjera i savjetodavne usluge. PG-ovi koji uspiju osigurati preradu proizvoda na vlastitom gospodarstvu moći će povećati svoje prihode i donekle nadoknaditi niske cijene i neučinkovitost.

Iako se na domaćem tržištu vidi proboj i konkurencija iz drugih država članica EU-a, postoje i strana tržišta – posebice za podsektor mesnog govedarstva – na kojima se proizvodi mogu potencijalno alternativno plasirati.

U podsektoru svinjogojstva, postojana domaća potrošnja svinjskog mesa prilika je uzgajivačima da boljim marketingom povećaju svoj udio na tržištu. Uzgajivačima bi razmjerno mala financijska ulaganja u unaprjeđenje kvalitete mesa putem odgovarajućih linija uzgojnog programa i poboljšanog upravljanja klimom unutar objekata pomogla da postignu usklađenost s tržišnim standardima za kvalitetu proizvoda. Svinjogojcima bi trebalo osigurati bolji pristup potporama u okviru drugog stupa ZPP-a za mjeru 14 (dobrobit životinja), jer će one možda biti jedina izravna plaćanja po životinji koja će im biti dostupna.

U podsektoru mliječnog govedarstva, studija pokazuje da najmanja mliječna poljoprivredna gospodarstva (s 3 krave) ne mogu ostvariti pozitivnu bruto maržu bez javnih potpora i stoga se održavaju putem izravnih plaćanja. Veći MPG-ovi, s do 20 krava, mogu biti isplativi, posebice ako se bave djelatnostima koje donose dodanu vrijednost. U našoj analizi, najveći MPG-ovi (sa 125 grla) ostvaruju najvišu maržu po kravi bez uključenih potpora zbog veće produktivnosti u proizvodnji mlijeka na osnovi ekonomije razmjera. Osim razvoja velikih proizvodnih jedinica, postoji prostor za razvoj konkurentnih srednjih PG-ova (s 50 do 70 krava) koji mogu pridonijeti održavanju zaposlenosti u ruralnim područjima. U cilju unaprjeđenja održivosti, ti će PG-ovi morati povećati maržu prerade proizvoda na vlastitom gospodarstvu ili prinose mlijeka u skladu s komparatorima EU-a, što će zahtijevati dodatno osposobljavanje i pomoć uzgajivačima u marketingu u ovom podsektoru kako bi mogli proširiti svoja tržišta i smanjiti troškove. Novi ZPP nudi mogućnost ulaganja u ovu vrstu proizvodnje koja ima i velik potencijal za očuvanje okoliša.

Za podsektor mesnog govedarstva ekonomska analiza pokazuje da sva tri tipa PG-ova za tov junadi imaju pozitivnu bruto maržu po tovnom govedu i PG-u bez uključenih potpora, a bruto marže po životinji znatno su više za PG-ove za tov junadi sa zatvorenim proizvodnim i reproduktivnim ciklusom. Bruto marža po tovnom govedu i PG-u znatno raste s uključenim potporama (posebice za PG-ove s velikim površinama zemljišta), što ukazuje na veliku ulogu izravnih potpora u cjelokupnom podsektoru mesnog govedarstva. Potrebno je uložiti mnogo truda da se smanji ovisnost uzgajivača o potporama u okviru dohotka,

što se može postići povećanjem konkurentnosti, primjerice snižavanjem troškova tova junadi ako se omogući pristup lokalnoj ponudi umjesto uvoza. Tovljačima je važno olakšati održiv pristup zemljištu kojim će se spriječiti prekomjerna ispaša, pri čemu valja ispuniti dva cilja: smanjiti troškove stočne hrane i poduprijeti ciljeve zaštite okoliša definirane u europskom zelenom planu. Troškovi stočne hrane dodatno se mogu smanjiti boljom uspostavom ravnoteže između hranidbeno poboljšanih krmnih proizvoda i jeftine silaže, što će dovesti do poboljšane tehnološke učinkovitosti u pogledu prirasta težine junadi u jedinici vremena i kvalitete mesa.

Hrvatski PG-ovi, posebice mali i srednji, razmjerno nedovoljno koriste fondove ruralnog razvoja, koji mogu pridonijeti učinkovitosti PG-ova, pod uvjetom da se administrativni postupci pojednostave, a pravila ostanu dugoročno nepromijenjena. Glavni bi doprinos unaprjeđenju učinkovitosti i isplativosti svih triju podsektora bio pristup sredstvima ZPP-a u okviru europskog zelenog plana. Usklađenost s propisima koji se odnose na ekološku prihvatljivost u okviru novog ZPP-a, primjerice ekološki uzgoj i zaštita ruralnog područja, hrvatskim bi uzgajivačima u podsektorima svinjogojstva, mliječnog i mesnog govedarstva otvorila velike mogućnosti.

1. Uvod

Zajednička poljoprivredna politika Europske Unije za razdoblje 2021.–2027. državama članicama daje veću fleksibilnost u primjeni odredaba ZPP-a, uključujući one koje se odnose na unaprjeđenje mjera zaštite okoliša u okviru nacionalnih strateških planova ZPP-a. Ministarstvo poljoprivrede izradilo je Nacionalnu strategiju poljoprivrede i ruralnog razvoja (NSPRR), u kojoj su definirani ciljevi i mjere unaprjeđenja poljoprivredno-prehrambenog sektora u Hrvatskoj i na kojoj će se temeljiti izrada Strateškog plana ZPP-a u Republici Hrvatskoj. Ovo je izvješće s temeljitom analizom ključnih sastavnica sektora stočarstva (svinjogojstvo, mliječno i mesno govedarstvo) u Hrvatskoj dodatna podloga za oblikovanje Nacionalnog strateškog plana ZPP-a za razdoblje 2021.–2027., a Ministarstvu poljoprivrede daje preporuke za oblikovanje, provedbu, praćenje i vrednovanje planova za poljoprivredu i ruralni razvoj za razdoblje 2020.–2030. u okviru usvajanja ZPP-a i ciljeva europskog zelenog plana koji su predstavljani 11. prosinca 2019.

Strateški plan ZPP-a mora biti usklađen s dvjema važnim strategijama EU-a: europskim zelenim planom i strategijom „od polja do stola“. Europski zeleni plan označava širi plan održivog razvoja u Europi koji obuhvaća sve sektore, a ne samo poljoprivredu. Cilj je strategije preobrazba EU-a u prosperitetno, pravedno, konkurentno i resursno učinkovito gospodarstvo, s nultom neto stopom emisija stakleničkih plinova do 2050., nultom stopom onečišćenja i odvajanjem gospodarskog rasta od uporabe resursa. Strategija „od polja do stola“ važna je sastavnica europskog zelenog plana koja se izravno odnosi na sektor poljoprivrede, a cilj su joj pravedni, zdravi i ekološko prihvatljivi prehrambeni sustavi koji pozitivno utječu na okoliš i ostvaruju pravednije ekonomske prinose, potiču konkurentnost u opskrbnom lancu u EU-u i promiču pravednu trgovinu.

U prethodnim istraživanjima sektora stočarstva u Republici Hrvatskoj utvrđeni su značajni strukturni, tehnološki i organizacijski izazovi kao i nedovoljno učinkovita produktivnost te problemi s konkurentnošću. U okviru projekta Svjetske banke „Strateški razvoj poljoprivrede i ruralnog prostora (STARS)“ (Svjetska banka, 2019a, 2019b, 2019c) provedene su analize koje su pokazale sporo unaprjeđenje poljoprivredne produktivnosti od pristupanja Europskoj uniji, poglavito zbog: (i) nedostatnih ulaganja u kapital, tehnologiju i istraživanje i razvoj, (ii) usitnjenosti proizvodnog ustroja, (iii) starosti populacije uzgajivača, (iv) ograničenog pristupa malih poljoprivrednih proizvođača i poljoprivrednih poduzeća tržištu i kreditima, (v) neodgovarajuće ustrojenog najma zemljišta i (vi) povećane nepredvidljivosti klimatskih

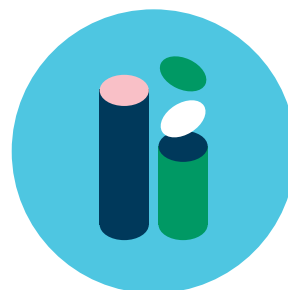
promjena. Premda ostvaruje iznadprosječne izravne javne potpore (kako je prikazano u poglavljima u nastavku dokumenta), koristi značajna prirodna bogatstva i ima dugogodišnju tradiciju stočarske proizvodnje, ovaj je sektor pogođen jednim od najjačih silaznih trendova proizvodnje u gospodarstvu.

U cilju razumijevanja zašto je tomu tako, u ovom se izvješću analiziraju dva do sada nedovoljno istražena jaza u znanju:

PRVI JAZ U ZNANJU

Glavni proizvodni sustavi u sektoru stočarstva i konsolidirana ocjena izvora podataka o proizvodnim sustavima, okvirima politike i konkurentnosti.

DRUGI JAZ U ZNANJU

Učinkovitost i ravnopravnost javnih potpora za sektor stočarstva i mogućnosti unaprjeđenja.

Potrebno je istaknuti da su u ovom izvješću analizirana samo tri podsektora – svinjogojstvo, mliječno i mesno govedarstvo – zbog: (i) njihove razmjernosti (udio u stočarskoj proizvodnji), (ii) velikog udjela izravnih plaćanja dodijeljenih mliječnom i mesnom govedarstvu i (iii) vidno silaznog trenda proizvodnje u sva tri navedena podsektora. U ocjeni prvog jaza u znanju dublje se proučavaju glavni sektorski trendovi produktivnosti, proizvodnje, cijena, troškova i proizvodne tehnologije, ali se izrađuje i ekonomski model na osnovi podataka iz opažanja i informacija dobivenih od uzgajivača, u kojem su tipovi poljoprivrednih gospodarstava svih triju podsektora razvrstani na temelju sljedećih obilježja: imovina poljoprivrednih gospodarstava, proizvodna površina i broj životinja, poljoprivredne prakse i učinkovitost uzgoja životinja, prerada na PG-ovima i marketing te razina javnih potpora. U okviru navedenog ekonomskog modela napravljen je izračun pokazatelja isplativosti poljoprivrednih gospodarstava, kao i drugih ekonomskih pokazatelja i pokazatelja održivosti.

Ocjena drugog jaza u znanju obuhvaća detaljnu analizu svih vrsta javnih potpora koje su uzgajivačima dostupne, uključujući potpore ruralnom razvoju, izravne proizvodno vezane i nevezane potpore, subvencioniranje dizelskog goriva, opće troškove administracije, troškove za stjecanje znanja i obrazovanja i subvencionirane kredite. Javne su potpore sagledane iz raznih kutova te uspoređene sa zbirnim pokazateljima u drugim zemljama, a provedena je i analiza pravne pozadine, komentara dobivenih od uzgajivača, kao i mikro podataka proizašlih iz dubinskog sagledavanja na razini poljoprivrednih gospodarstava.

Na temelju tih analiza i informacija dobivenih od uzgajivača i dužnosnika/predstavnika ministarstva¹ izrađen je niz prijedloga za politiku kao podloga za proces donošenja odluka o uključivanju sektora stočarstva u NSPRR koji je podloga za ZPP za razdoblje 2021.–2027.

U ovom izvješću nije analizirana šira problematika koja utječe na sektor stočarstva kao što su zemljišni resursi u državnom vlasništvu i prava na pristup poljoprivrednom zemljištu, pristup izvorima privatnog kapitala, proizvođačke organizacije ili određene marketinške strategije.

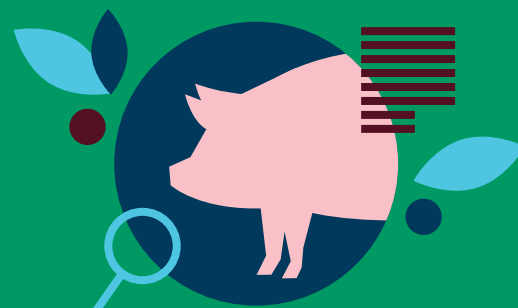
Ovo je izvješće izrađeno u jeku pademije koronavirusne bolesti (COVID-19) koja je pogodila Hrvatsku i svijet, a utjecala je i na sektor stočarstva te narušila pristup tržištu posebice malim poljoprivrednim gospodarstvima. Premda je lokalni utjecaj pandemije bio značajan, njezin je cjelokupni utjecaj na količine i cijene bio razmjerno ograničen, pa je 2020. sektor poljoprivrede u Hrvatskoj – uključujući sektor stočarstva – doživio rast unatoč pandemiji. Ovo je izvješće namijenjeno analizi dvaju jazova u znanju na srednjoročnoj osnovi i stoga se ne bavi ocjenom utjecaja koronavirusne bolesti (COVID-19) i mjerama oporavka.

U drugom, trećem i četvrtom poglavlju prikazani su rezultati analize prvog jaza u znanju za svaki od triju podsektora, a peto poglavlje sadrži detaljnu analizu javnih izdataka za sektor stočarstva u Republici Hrvatskoj. U šestom poglavlju predstavljen je pregled izmjena i dopuna ZPP-a i posljedice koje bi one mogle imati za sektor stočarstva u Hrvatskoj. U sedmom poglavlju navedene su preporuke za politiku, a u osmom zaključne napomene.

---

1 Provedba studije kao podloge za ovo izvješće bila je otežana zbog primjene mjera propisanih u cilju sprječavanja širenja koronavirusne bolesti (COVID-19), a posebice je bio otežan pristup podacima i dionicima. Djelomice se tomu doskočilo putem komunikacije na daljinu i organiziranjem virtualnih savjetovanja, koja su, za potrebe ovog izvješća, provedena u šest navrata, od kojih je pet organizirano u suradnji s HPK-om.

2. Pregled podsektora svinjogojstva

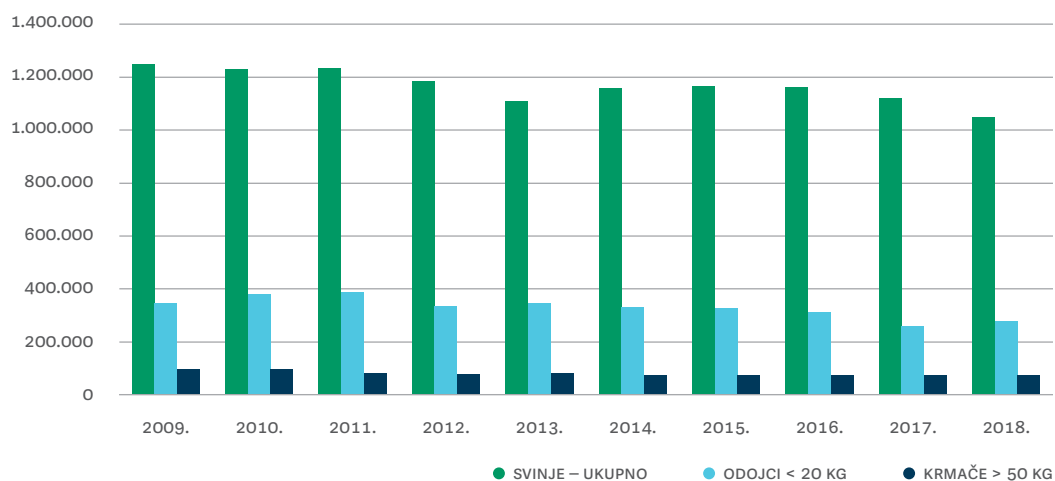

2.1 Opći trendovi

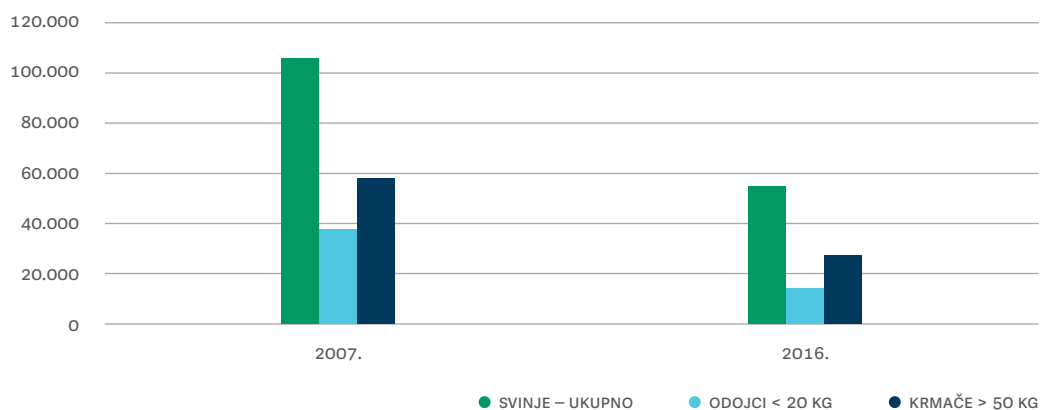
Svinjogojstva je proizvodnja jedna od najvažnijih grana stočarske proizvodnje u Republici Hrvatskoj, posebice zbog njezine zastupljenosti u gotovo svakom dijelu zemlje, a utječe na mnoge druge gospodarske grane: prerađivačku industriju, industriju stočne hrane, preradu i finalizaciju poljoprivrednih proizvoda, preradu nusproizvoda prehrambene industrije, graditeljstvo i proizvodnju opreme.

Ukupan broj svinja u 2018. bio je nešto veći od 1 milijun grla, 6,4 % manji u usporedbi s 2017. U dugoročnom razdoblju, 2018. bio je manji za 8,3 % u odnosu na prosječan broj životinja za razdoblje od 2013. do 2017. (slika 1.), a tom trendu pridonosi i pad broja odojaka i krmača.

Slika 1. Ukupan broj svinja, odojaka i krmača u Republici Hrvatskoj

Izvor: Statistička izvješća DZS-a.

Slika 2. Broj svinjogojskih poljoprivrednih gospodarstava

Izvor: Statistička izvješća DZS-a.

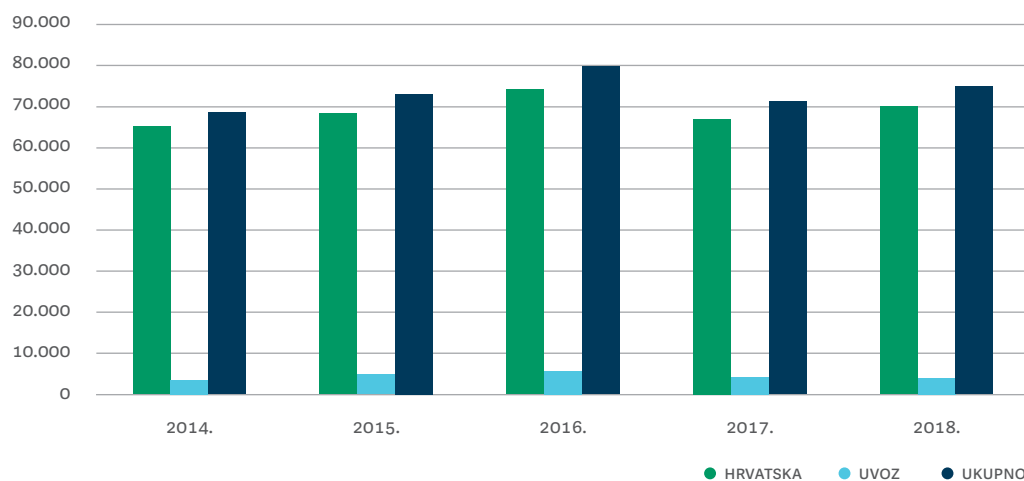
Premda su uvjeti za svinjogojsku proizvodnju u Hrvatskoj dobri, posebice zbog značajne proizvodnje kukuruza, udio Hrvatske u broju svinja u EU-u iznosi samo 0,7 %. Domaća svinjogojska proizvodnja vrlo je osjetljiva na promjene na tržištu i u gospodarskom okruženju (Ministarstvo poljoprivrede, 2019b). Točnije, otkupna cijena odojaka iz uvoza niža je od otkupne cijene domaćih odojaka, koja iznosi od 0,8 EUR/kg do 0,9 EUR/kg (Agroklub, 2020.) i potiče daljnji uvoz.

Broj je svinjogojskih poljoprivrednih gospodarstava u razdoblju između 2007. i 2016. manji za 48,3 % (slika 2.), a prosječan broj grla po SPG-u više se nego udvostručio, s 10,1 grla na 22,5. Glavna je posljedica tog pada nestanak srednjih svinjogojskih poljoprivrednih gospodarstava, pa u ovom podsektoru ostaju samo mali ili veliki SPG-ovi (slika 7.).

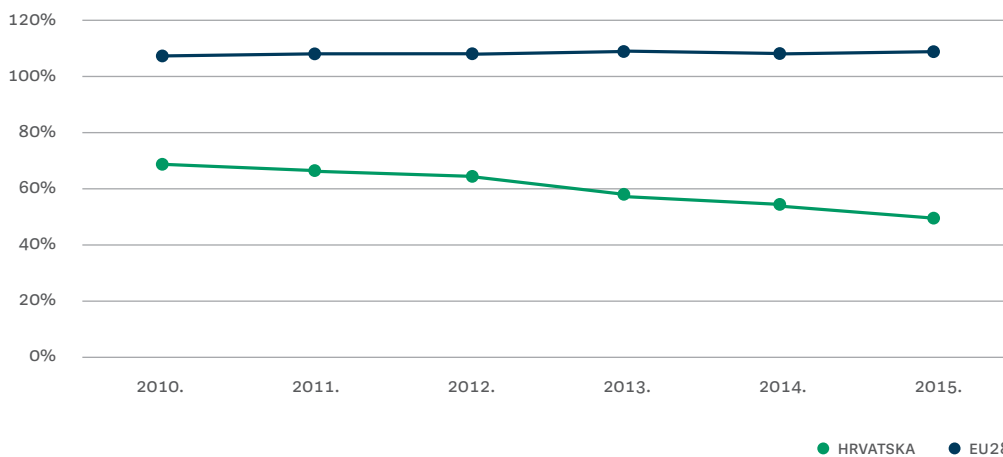
Svinjogojska je industrija u Hrvatskoj dominantna u četiri županije: Vukovarsko-srijemskoj, Sisačko-moslavačkoj, Brodsko-posavskoj i Osječko-baranjskoj (Ministarstvo poljoprivrede, 2019c).

Postoje naznake progresivnog okrupnjavanja i geografske koncentracije podsektora svinjogojstva, ali i ukupnog pada broja uzgajivača i životinja.

Proizvodnja svinjskog mesa u Hrvatskoj ne zadovoljava domaću potražnju, što dovodi do značajnog uvoza životinja, od odojaka do svinja za klanje. Razina samodostatnosti Hrvatske u proizvodnji svinjskog mesa iznosi od 50 % do 70 % i dosta je postojana u desetogodišnjem razdoblju od 2010. Osim toga, Hrvatska klaonički obrađuje i razvrstava oko 5 % svinjskih polovica iz uvoza (slika 3.). Većina svinjskog mesa konzumiranog u Hrvatskoj dolazi iz uvoza, a meso je već prerađeno prije prelaska granice.

Slika 3. Ukupna težina klaonički obrađenih svinjskih polovica (t) za razdoblje 2014.–2018.

Izvor: Godišnje izvješće o stanju uzgoja svinja u Republici Hrvatskoj za 2018. godinu, HPA.

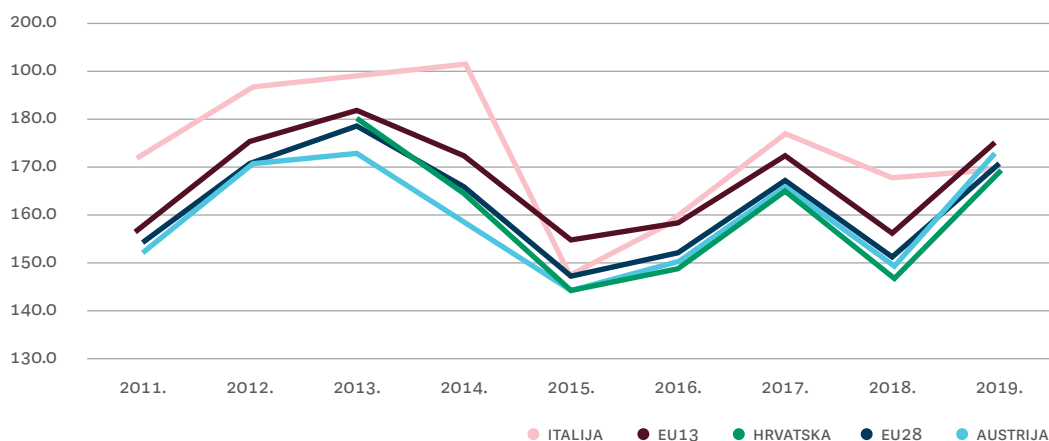
Slika 4. Samodostatnost Hrvatske u proizvodnji svinjskog mesa u usporedbi s prosjekom Europske unije (%)

Izvor: Godišnje izvješće o stanju poljoprivrede u 2018. godini, Ministarstvo poljoprivrede RH.

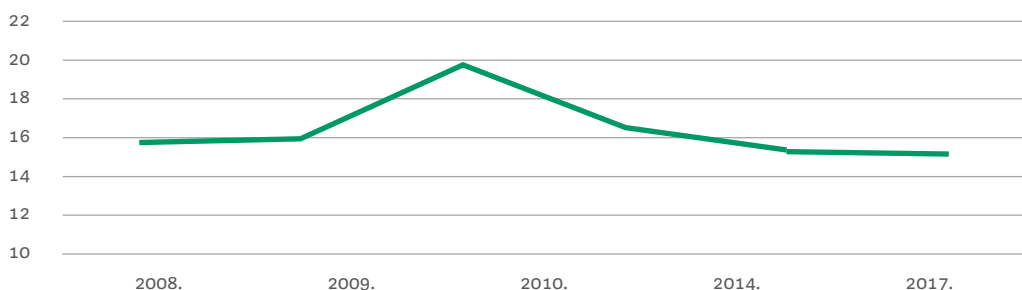
U odnosu na cijene goveđeg mesa, cijene svinjskog mesa su niske (slike 5. i 17.) i potpuno su u skladu s cijenama drugih zemalja EU-a, a potrošnja po kućanstvu iznosi oko 15 kg po stanovniku.² Stoga je ta niska usporedna cijena možda jedan od razloga zašto potrošnja svinjskog mesa nije u padu.

² Podaci su temeljeni na podacima iz ankete pa su moguća znatnija odstupanja u potrošnji svinjskog mesa iz godine u godinu (primjerice vrhunac potrošnje je bio 2010. godine).

Slika 5. Prosječna tržišna vrijednost svinjskih polovica (EUR/100 kg)

Izvor: Opservatorij tržišta mesa, EK.

Slika 6. Potrošnja svinjskog mesa po članu kućanstva (kg)

Izvor: Anketa o potrošnji kućanstava, DZS. Nakon 2011., DZS prikuplja podatke svake tri godine.

Napomena: Prikazani podaci uključuju samo potrošnju u kućanstvu (bez restorana).

2.2 Ekonomska analiza i model tipova svinjogojskih poljoprivrednih gospodarstava

Zbog raznolikosti proizvodnih jedinica, u modelu je utvrđeno pet tipova svinjogojskih poljoprivrednih gospodarstava koji su definirani na sljedeći način:³

- svinjogojsko poljoprivredno gospodarstvo tip 1 – vrlo mali SPG (proizvodnja odojaka)
- svinjogojsko poljoprivredno gospodarstvo tip 2 – mali SPG (krmače + tovljenici)
- svinjogojsko poljoprivredno gospodarstvo tip 3 – srednji SPG (krmače + tovljenici)
- svinjogojsko poljoprivredno gospodarstvo tip 4 – veliki SPG (krmače + tovljenici)
- svinjogojsko poljoprivredno gospodarstvo tip 5 – veliki SPG za uzgoj tovljenika.

—

³ Tipični su modeli poljoprivrednih gospodarstava detaljnije opisani u Dodatku.

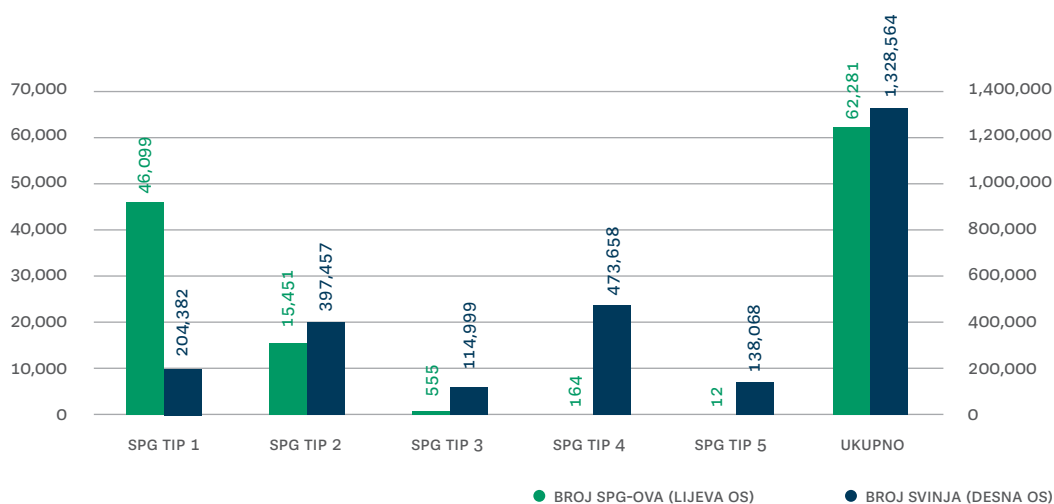
Svaki je SPG definiran po ključnim obilježjima: veličina stada, površina zemljišta, pasmine, prosječna dob i težina pri klanju, ključne poljoprivredne prakse uzgoja životinja, glavni sastojci ishrane, izvor radne snage, vrsta objekta, klanje/prerada na SPG-u, udio poljoprivredne djelatnosti u prihodu poljoprivrednika.

Tablica 1. Tipična svinjogojska poljoprivredna gospodarstva

	SPG TIP 1	SPG TIP 2	SPG TIP 3	SPG TIP 4	SPG TIP 5
Veličina stada	63 grla (3 krmače, 60 prašćića)	105 grla (25 krmača, 80 tovljenika)	440 grla (40 krmača, 400 tovljenika)	17.600 grla (1.600 krmača, 16.000 tovljenika)	12.000 tovljenika
Površina zemljišta (ha)	3	8	26	700	4.000
Pasmine	Križanci	Križanci	Križanci	Hibridi	Hibridi
Prosječna dob i težina pri klanju	3 mjeseca i 30 kg	6 mjeseci i 100 kg	6 mjeseci i 100 kg	6 mjeseci i 100 kg	6 mjeseci i 100 kg
Ključne poljoprivredne prakse uzgoja životinja	Životinje se drže na otvorenom	Rasplodne životinje drže se na otvorenom	Tovljenici se drže u zatvorenim objektima	Uzgoj svinja do prodajne klaoničke težine ili za izvoz	Uzgoj svinja do prodajne klaoničke težine ili za izvoz
Glavni sastojci ishrane	Trava i koncentrat	Trava i koncentrat	Trava i koncentrat	Koncentrat: vlastita + kupljena stočna hrana	Koncentrat: vlastita + kupljena stočna hrana
Izvor radne snage	Obitelj	Obitelj	Obitelj + zaposlena radna snaga	Obitelj + zaposlena radna snaga	Obitelj + zaposlena radna snaga
Vrsta objekta	Tradicionalni objekti	Tradicionalni objekti	Srednji objekti	Veliki objekti ili industrijski svinjci	Veliki objekti ili industrijski svinjci
Klanje/prerada na SPG-u	Da, barem djelomice na SPG-u	Da, barem djelomice na SPG-u	Ne, prodaja klaonicama	Ne, prodaja klaonicama	Ne, prodaja klaonicama
Udio u prihodu poljoprivrednika	Glavni izvor prihoda, ali mogući dodatni izvori zarade od drugih djelatnosti na SPG-u	Glavni izvor prihoda, ali mogući dodatni izvori zarade od drugih djelatnosti na SPG-u	Glavni izvor prihoda	Glavni izvor prihoda	Glavni izvor prihoda

Svinjogojska proizvodnja sve je više koncentrirana na velikim svinjogojskim poljoprivrednim gospodarstvima, potaknuta ekonomijom razmjera. I dalje ima mnogo malih SPG-ova, ali manje od 1 % čine srednji SPG-ovi (slika 7). Najviše su zastupljeni SPG-ovi tipa 1 (74 % ukupnog broja SPG-ova), koja imaju samo oko 15 % ukupnog stada. Najveći je udio SPG-ova tipa 4 – najveće mješovito svinjogojsko poljoprivredno gospodarstvo. Dnevni prirast težine na većim SPG-ovima u pravilu pokazuje razmjerno dobre rezultate, za razliku od produktivnosti krmača i iskorištavanja stočne hrane, koji nisu tako dobri u odnosu na druge zemlje EU-a poznate po proizvodnji svinja.

Slika 7. Broj svinjogojskih poljoprivrednih gospodarstava i svinja u Republici Hrvatskoj (2019.)

Izvor: JRDŽ, Ministarstvo poljoprivrede.

Napomena: Broj tipičnih SPG-ova prikazan na grafikonu ne podudara se u potpunosti s podacima o ukupnom broju SPG-ova iste veličine i procesa proizvodnje u Hrvatskoj. U ovom se izvješću, kao i u svakom modelu, koristi pojednostavljen prikaz stvarnog stanja. Svaki standardizirani tip PG-a temelji se na sličnom rasponu veličine PG-a i sličnim procesima proizvodnje i stoga se može smatrati da svaki tip PG reprezentativno označava raspon dotičnog PG-a.

Svih pet tipova SPG-ova pokazuje značajne razlike u proizvodnim praksama. SPG-ovi tipa 2 i 3 mala su obiteljska poljoprivredna gospodarstva, koja se dosta razlikuju po ukupnom broju svinja. SPG-ovi tipa 4 i 5 velike su industrijske proizvodne jedinice. SPG tip 4 zatvoreni je sustav, s krmačama i tovljenicima, a tip 5 uzgaja samo tovljenike. Manji SPG-ovi obično drže rasplodne životinje na otvorenom. Veći SPG-ovi imaju veću učinkovitost tova u proizvodnji svinja i od 10 % do 20 % niže troškove proizvodnje po životinji. Ovaj se podsektor i dalje suočava s izazovima zbog visoke smrtnosti i lošijeg zdravlja stada, produktivnosti krmača i iskorištenosti stočne hrane (tablica A1. u Dodatku).

U odnosu na druge zemlje EU-a, mali i srednji SPG-ovi u Hrvatskoj imaju nisku produktivnost krmača. Veći SPG-ovi možda imaju razmjerno usporedivu produktivnost krmača, ali i dosta nisku stopu konverzije stočne hrane za uzgoj svinja. Razmjerno povoljne cijene stočne hrane ne potiču svinjogojce da tu hranu bolje iskoriste, ali zbog sve većeg otkupa sirovine iz Hrvatske postoji potreba za unaprjeđenjem tehnološke učinkovitosti SPG-ova.

Tablica 2. Bruto marža svinjogojskih poljoprivrednih gospodarstava – pregled

JEDINICA		SPG TIP 1	SPG TIP 2	SPG TIP 3	SPG TIP 4	SPG TIP 5
Bruto marža bez uključenih potpora (HRK)						
Po SPG-u	HRK/SPG-U	8,448	70,218	275,636	14,670,018	5,696,875
Bruto marža s uključenim potporama (HRK)						
Po SPG-u	HRK/SPG-U	19,495	101,060	351,182	16,189,329	13,632,104

Izvor: SB.

Napomena: Izračuni bruto marži u ovoj tablici ne uključuju neke troškovne kategorije kao što su amortizacija i kamatne stope. U svakoj je tipičnoj skupini PG-ova situacija mješovita, od proizvodnih jedinica s potpuno otplaćenim ulaganjima do onih s aktualnim ulaganjima ili zalihama na čekanju za buduća ulaganja. Ova analiza ne uključuje amortizaciju jer bi inače troškovi kapitala za većinu PG-ova bili precijenjeni, a mogućnost usporedbe tipova PG-a ograničena.

U tablici 2. prikazana je procjena bruto marži bez uključenih izravnih potpora i s njima. Svih pet tipova SPG-ova ima pozitivnu bruto maržu po SPG-u bez uključenih potpora, koja je najviša za SPG tip 4. Međutim, uzgoj svinja može biti samo dodatna djelatnost za SPG tip 1, a ne jedini izvor prihoda za poljoprivrednika čak i s uključenim potporama, dok je prihod SPG tip 2 s uključenim potporama sličan prosječnom prihodu u hrvatskom gospodarstvu. Usporedba većih tipova SPG-ova pokazala je da SPG tip 4 može ostvariti 3 puta veću maržu po poticaju u odnosu na SPG tip 5, što ukazuje na znatne ekonomske koristi od uzgoja rasplodnih krmača povrh tovljenika. Podsektor svinjogojstva, u pravilu, ostvaruje najniže potpore od svih podsektora stočarstva, neovisno o veličini stada, pa je udio potpora u bruto marži SPG-ova dosta nizak, izuzev SPG-ova tipa 5, koji zbog velike površine zemljišta potpore ostvaruju ovisno o broju hektara.

3. Pregled podsektora mliječnog govedarstva

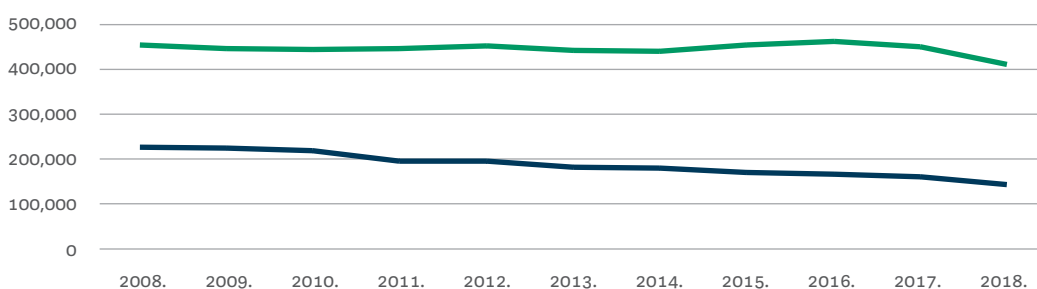

3.1 Opći trendovi

Podsektor mliječnog govedarstva jedan je od najsloženijih podsektora poljoprivrede koji se suočava s brojnim izazovima, ne samo u Hrvatskoj. Ovaj je podsektor pogodila svjetska gospodarska kriza 2008., ukidanje mliječnih kvota i ruski embargo na uvoz hrane iz Europske unije pa se ni ovaj podsektor ni tržište mlijeka i mliječnih proizvoda još nisu oporavili od tog trostrukog udarca. Ukidanje mliječnih kvota najviše pogađa male proizvođače mlijeka od 2015., kojima će biti još teže pronaći odgovarajuća tržišta za razliku od zemalja koje su veliki proizvođači mlijeka. Ruski embargo koji je produljen do kraja 2021. znači da je potencijalno veliko tržište za hrvatske i druge mliječne proizvode i dalje zatvoreno.

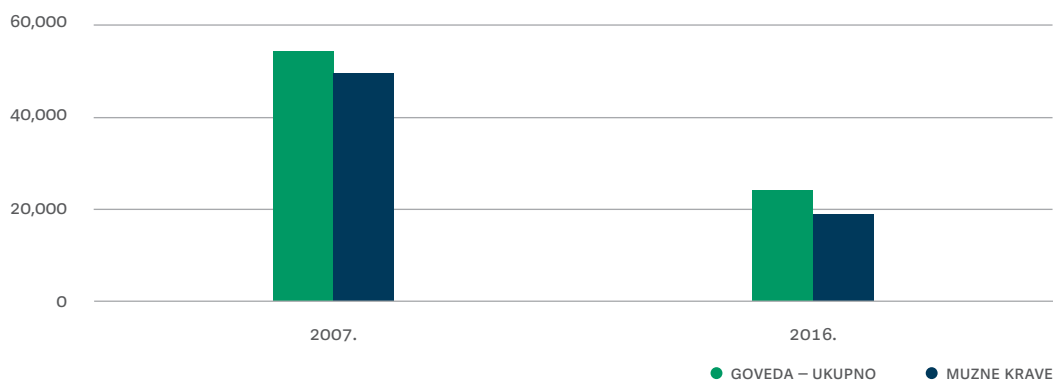
Trend je broja krava u Republici Hrvatskoj u padu, dok je ukupan broj goveda razmjerno stabilan, zbog velikog uvoza teladi za tov. Najviše se telad uvozi iz Rumunjske (66,6 %), ali velik udio u uvozu imaju i Slovačka (8,64 %), Češka Republika (7,98 %) i Mađarska (5,73 %) (Ministarstvo poljoprivrede, 2019c). Broj je krava u drastičnom padu u razdoblju od 2008. do 2018., a na kraju je tog razdoblja 36 % manji nego u 2008. (slika 8.). Udio Republike Hrvatske u ukupnom broju goveda u Europskoj uniji iznosi 0,5 % (Ministarstvo poljoprivrede, 2019b).

Slika 8. Ukupan broj goveda i krava (muznih i drugih) u Republici Hrvatskoj (grla)

Izvor: Statistička izvješća DZS-a.

● GOVEDA – UKUPNO ● KRAVE

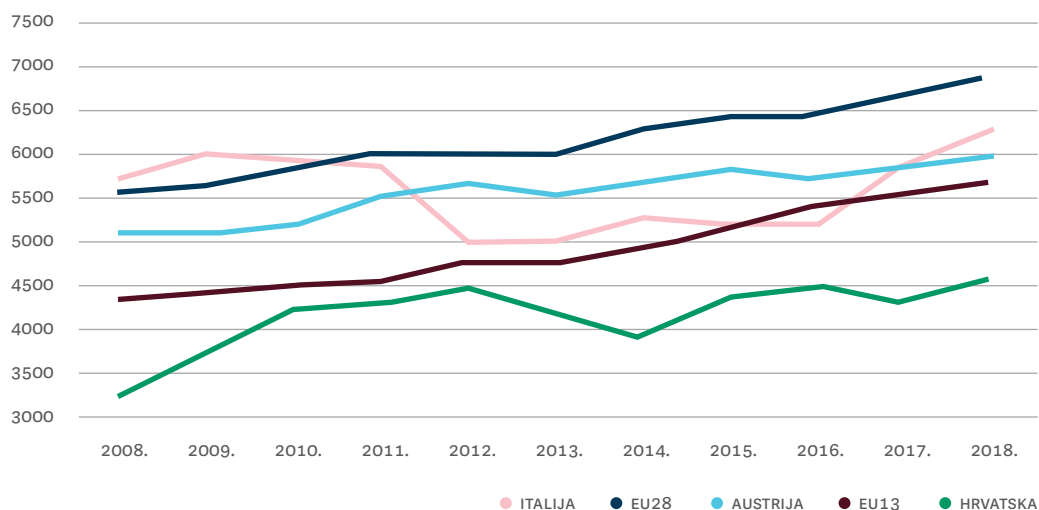
Slika 9. Broj poljoprivrednih gospodarstava za uzgoj govoda i muznih krava

Izvor: Statistička izvješća DZS-a na temelju podataka prikupljenih svake 3 godine. Podaci za 2019. još nisu dostupni.

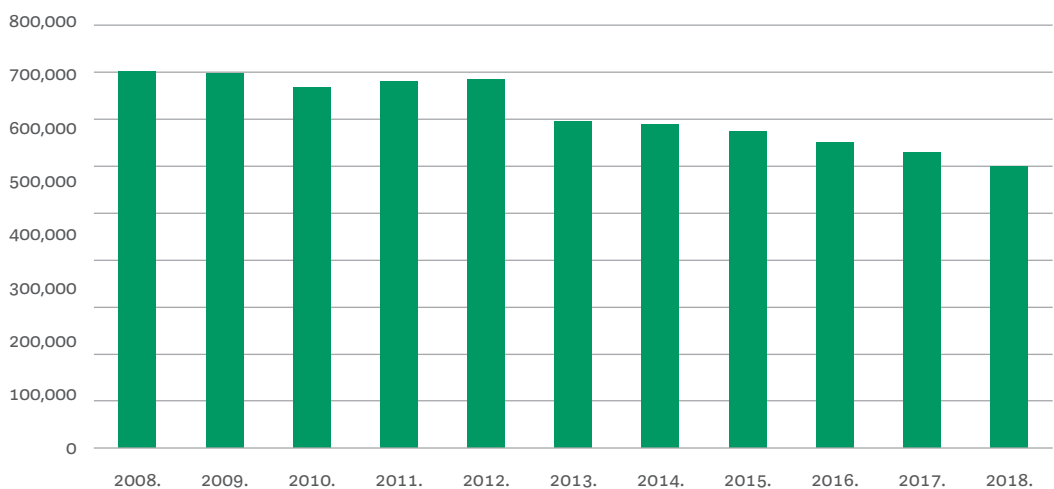
Broj mliječnih poljoprivrednih gospodarstava bilježi velik pad, više od 50 % (2007.–2016.), a proizvodnja raste samo na velikim PG-ima (slika 9.). Broj MPG-ova pao je za 62 %, srednji MPG-ovi su gotovo nestali, a opstali su jedino mali ili veliki MPG-ovi (slika 14.). Velik broj malih MPG-ova, kao i činjenica da je više od 70 % proizvodnje mlijeka u Hrvatskoj koncentrirano u trima velikim poduzećima za preradu mlijeka, ukazuje na nejednakosti u tržišnoj moći (Ministarstvo poljoprivrede, 2019b).

Udio dviju pasmina govoda (simentalska i holštajn-frizijska) u ukupnom matičnom stadu u Hrvatskoj iznosi 85 %, a 99 % čine pasmine iz međunarodnog stočnog fonda, odnosno 1% čine domaće autohtone pasmine govoda. (Ministarstvo poljoprivrede, 2019b). Najzastupljenija je simentalska pasmina koja se koristi i za proizvodnju mlijeka i mesa, a zatim holštajn-frizijska i smeđa pasmina (Braunvieh). Simentalska pasmina najviše se uzgaja u središnjoj, sjevernoj i sjeverozapadnoj Hrvatskoj, gdje ima mnogo malih MPG-ova (do 10 krava i od 10 do 30 krava), a manje srednjih i velikih MPG-ova (od 30 do 100 krava). Holštajn-frizijska pasmina uglavnom se uzgaja u istočnom dijelu Hrvatske gdje ima velikih proizvodnih površina pogodnih za velike MPG-ove (> 100 krava) i iznimno velike MPG-ove (> 1.000 krava) (Ministarstvo poljoprivrede, 2019b).

Proizvodnja mlijeka po kravi znatno je niža od prosjeka EU-a i novih zemalja članica EU-a (EU13) (slika 10.), što je možda posljedica velikog udjela malih MPG-ova. Ukupna proizvodnja mlijeka u postojanom je padu u desetogodišnjem razdoblju do 2018., kada je bila oko 31 % niža u odnosu na 2008., i to u kontekstu pada broja krava, što pokazuje porast produktivnosti uslijed bolje genetike (odabira pasmina), hranidbeno poboljšanih krmnih proizvoda i unaprijeđenih poljoprivrednih praksi uzgoja životinja. Međutim, to još uvijek nije bilo dovoljno da se sustigne produktivnost drugih zemalja EU-a.

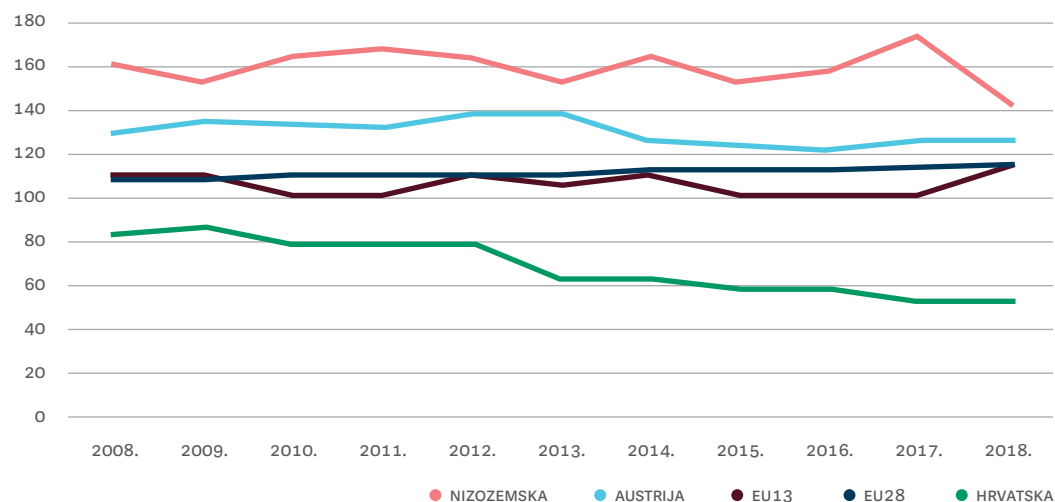
Slika 10. Proizvodnja mlijeka po kravi, usporedba Hrvatske i komparatora Europske unije (l/kravi/godišnje)

Izvor: Podaci Eurostata o količinama kravljeg mlijeka isporučenima mljekarama.

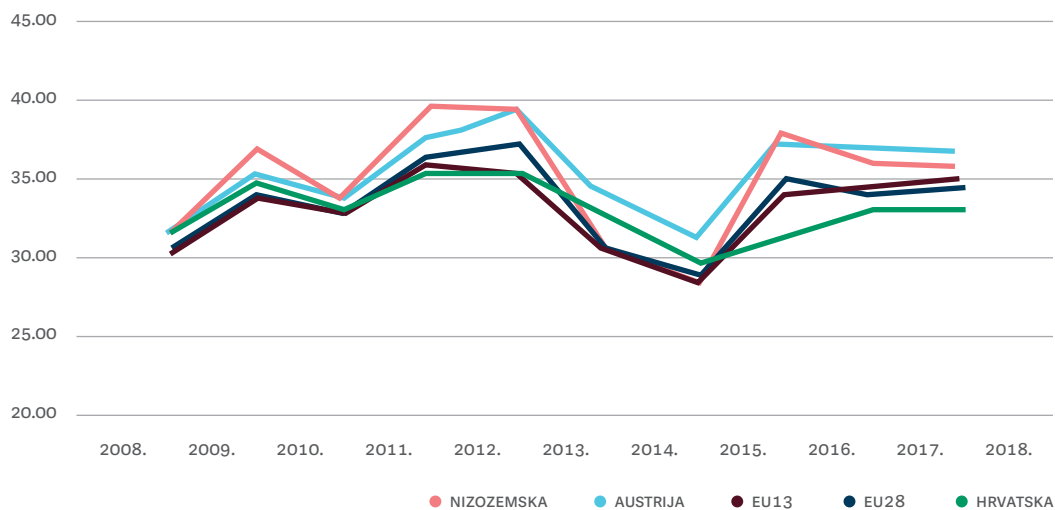
Slika 11. Količina kravljeg mlijeka proizvedena u Hrvatskoj (l)

Izvor: Statistička izvješća DZS-a.

Cijene sirovog kravljeg mlijeka nešto su niže od prosjeka EU-a i novih država članica EU-a (EU13) (4,2 % niže od prosjeka EU13 i 3,2 % niže od prosjeka EU28 u 2019.), što pokazuje da su hrvatski stočari u nepovoljnijem položaju od njihovih europskih kolega. Međutim, u usporedbi s cijenama mlijeka u primjerice Sloveniji i Poljskoj, u Hrvatskoj su cijene mlijeka u nekim godinama nešto više (do 7 %). Zbog niske kupovne moći domaćih potrošača cijene u Hrvatskoj padaju, što domaćim proizvođačima predstavlja problem. Ukidanje mliječnih kvota dodatno je otežavajuća okolnost jer velika poljoprivredna poduzeća u najkonkurentnijim zemljama EU-a proizvode mogu plasirati na drugim tržištima EU-a, uključujući hrvatsko tržište, po potrošačima prihvatljivijim cijenama.

Slika 12. Samodostatnost Hrvatske u proizvodnji mlijeka u usporedbi s prosjekom Europske unije (%)

Izvor: CLAL.it.

Slika 13. Prosječna otkupna cijena sirovog mlijeka (EUR/100 kg)

Izvor: TISUP i EK.

U usporedbi s drugim zemljama proizvođačima mlijeka u EU-u, Hrvatska ima razmjerno nisku samodostatnost u proizvodnji mlijeka (slika 12.), koja je dodatno u padu u proteklih deset godina. Gotovo svaka druga litra mlijeka na hrvatskom tržištu dolazi iz uvoza. U skladu s podacima talijanske savjetodavne tvrtke CLAL, razina samodostatnosti Hrvatske u proizvodnji mlijeka pala je sa 83,5 % na svega 52,2 % (Clal.it, bez dat.).

Osim toga, i konzumacija mlijeka po stanovniku je u padu za 18 % jer se potrošači okreću prerađenim mliječnim proizvodima, što nudi veće tržišne mogućnosti prerađivačima nego proizvođačima sirovog mlijeka (DZS, 2016).

3.2 Ekonomska analiza i model tipova mliječnih poljoprivrednih gospodarstava

Zbog raznolikosti ovog podsektora, u analizi su utvrđena četiri tipa mliječnih poljoprivrednih gospodarstava koja su definirana na sljedeći način:

- mliječno poljoprivredno gospodarstvo tip 1 – vrlo mali MPG
- mliječno poljoprivredno gospodarstvo tip 2 – mali MPG s preradom mlijeka na MPG-u
- mliječno poljoprivredno gospodarstvo tip 3 – srednji MPG
- mliječno poljoprivredno gospodarstvo tip 4 – veliki MPG.

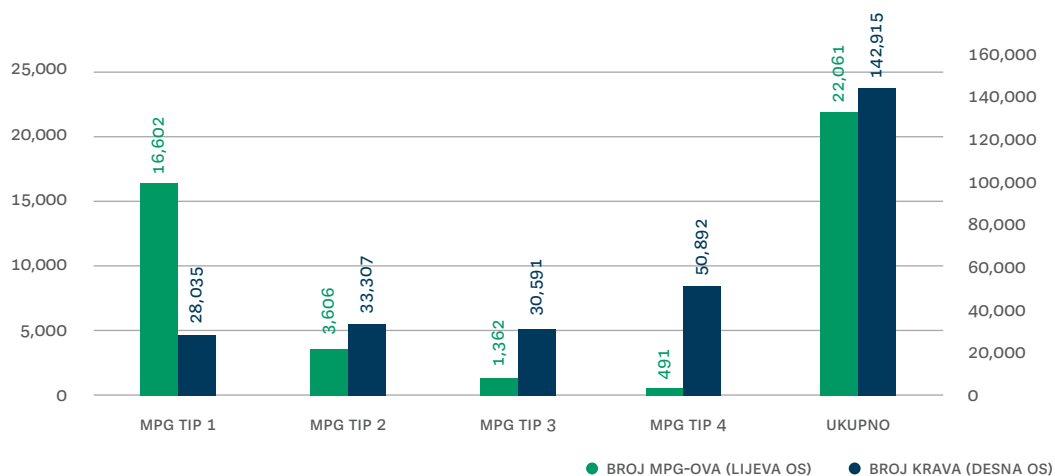
Tablica 3. Tipična mliječna poljoprivredna gospodarstva

	MPG TIP 1	MPG TIP 2	MPG TIP 3	MPG TIP 4
Veličina stada (samo krave)	3	10	20	125
Površina zemljišta (ha)	10	20	45	60
Pasmine	Simentalska	Simentalska	Simentalska / holštajn-frizijska	Holštajn-frizijska
Prinos mlijeka (kg/kravi)	4.000	4.000	7.500	9.000
Držanje životinja	Vezani način	Slobodni i vezani način	Slobodni način	Slobodni način
Ishrana	Svježa trava i sijeno	Krmno bilje i koncentrirano krmivo	Krmno bilje i koncentrirano krmivo	Krmno bilje i koncentrirano krmivo
Izvor stočne hrane	Vlastita	Vlastita i kupljena	Vlastita i kupljena	Vlastita i kupljena
Radna snaga	Obitelj	Obitelj	Obitelj	Obitelj + zaposlena radna snaga
Vrsta objekta	Tradicionalni	Polumoderni	Polumoderni	Moderni
Prerada mlijeka	Ne	Da, na MPG-u	Ne	Ne
Udio u prihodu poljoprivrednika	Nepuno radno vrijeme (honorarno) i/ili druge djelatnosti	Glavni izvor prihoda	Glavni izvor prihoda	Glavni izvor prihoda

Izvor: Savjetovanja sa stručnjacima i dionicima privatnog sektora, SB.

Sva četiri tipa MGP-ova dosta se razlikuju po produktivnosti, troškovima i prihodima. U Hrvatskoj je u 2019. 75 % MPG-ova (MPG tip 1) držalo samo 20 % svih muznih krava. To su najmanji, najtradicionalniji i najneproduktivniji MPG-ovi. Samo 491 velikih i modernijih MPG-ova drži jednu trećinu svih krava u MPG-ovima tipa 4. Prema podacima iz JRDŽ-a, u razdoblju od 2008. do 2019. mali i srednji MPG-ovi bilježe pad po broju i veličini stada. Broj MPG-ova i veličina stada u porastu je samo za najveći tip MPG-ova, tip 4.

Slika 14. Broj mliječnih poljoprivrednih gospodarstava i krava u Republici Hrvatskoj (2019.)

Izvor: JRDŽ, Ministarstvo poljoprivrede.

Napomena: Broj tipičnih MPG-ova prikazan na grafikonu ne podudara se u potpunosti s podacima o ukupnom broju MPG-ova iste veličine i procesa proizvodnje u Hrvatskoj. U ovom se izvješću, kao i u svakom modelu, koristi pojednostavljen prikaz stvarnog stanja. Svaki standardizirani tip PG-a temelji se na sličnom rasponu veličine PG-a i sličnim procesima proizvodnje i stoga se može smatrati da svaki tip PG reprezentativno označava raspon dotičnog PG-a.

Tablica 4. Bruto marža mliječnih poljoprivrednih gospodarstava – pregled

JEDINICA		MPG TIP 1	MPG TIP 2	MPG TIP 3	MPG TIP 4
Bruto marža bez uključenih potpora (HRK)					
Po MPG-u	HRK/MPG-u	-7,839	89,169	81,917	1,257,312
Po kravi	HRK/kravi	-2,613	8,917	4,096	10,058
Bruto marža s uključenim potporama (HRK)					
Po MPG-u	HRK/MPG-u	22,569	136,685	219,453	1,711,457
Po kravi	HRK/kravi	7,523	13,668	10,973	13,692

Izvor: SB. Napomena: Izračuni bruto marži u ovoj tablici ne uključuju neke troškovne kategorije kao što su amortizacija i kamatne stope. Za više detalja vidi tablicu 2.

U skladu s procjenama bruto marže prikazanimi u tablici 4., najmanji MPG-ovi ne mogu ostvariti pozitivnu bruto maržu bez uključenih javnih potpora i stoga se na životu održavaju uz pomoć izravnih plaćanja. Međutim, bruto marža MPG-ova tip 1, čak i s uključenim javnim potporama, iako pozitivna, nije dovoljna da se taj tip OPG-a bavi mliječnim govedarstvom kao osnovnom djelatnošću. Svi MPG-ovi od tipa 2 do tipa 4 imaju pozitivnu bruto maržu bez uključenih potpora koja je znatno viša s uključenim potporama. Srednji MPG-ovi (tip 2) manja stada nadopunjuju većim brojem djelatnosti koje donose dodanu vrijednost u odnosu na MPG tip 3, što ukazuje na značajne koristi od dopunskih djelatnosti. Valja, međutim, primijetiti da djelatnosti koje donose dodanu vrijednost zahtijevaju i dodatnu radnu snagu, ali u tablici A2. nisu iskazani troškovi rada vlasnika PG-a i članova obitelji. Osim toga, poljoprivrednici koji se oslanjaju na strategiju dodane vrijednosti i izravan marketing svojih proizvoda posebice su bili pogođeni mjerama sprječavanja širenja koronavirusne bolesti (COVID-19), kao i zatvaranjem tržnica i restorana. MPG-ovi tip 4, jedini tip velikih MPG-ova u ovom podsektoru, ostvaruju najvišu bruto maržu po kravi bez uključenih potpora zbog visoke produktivnosti proizvodnje mlijeka uslijed ekonomija razmjera.

4. Pregled podsektora mesnog govedarstva

4.1 Opći trendovi u podsektoru mesnog govedarstva⁴

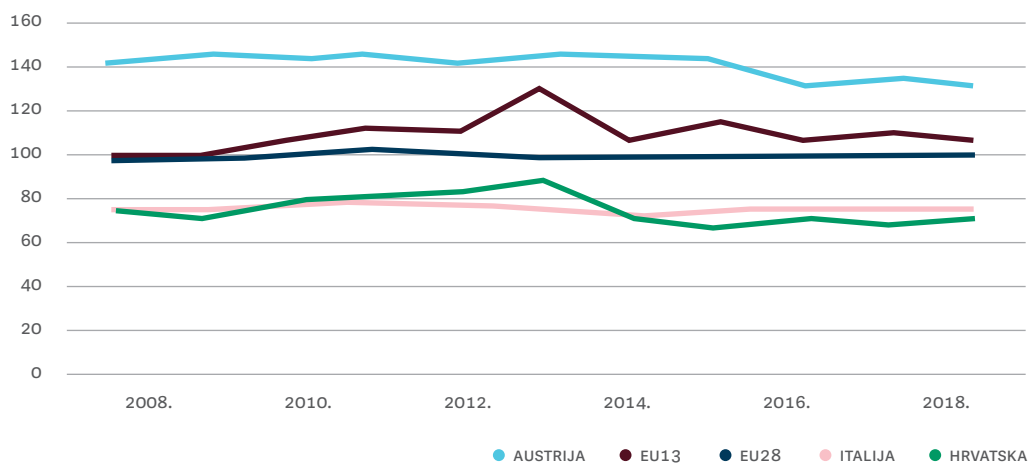
Podsektor mesnog govedarstva vrlo je zahtjevan zbog visokih troškova uzgoja, proizvodnje, prerade i marketinga. Gospodarski je važan jer potrošačima daje velik asortiman proizvoda za konzumaciju i stvara radna mjesta zbog geografskih i klimatskih uvjeta povoljnih za uzgoj goveda. U govedarskoj proizvodnji koristi se jeftinija stočna hrana i nusproizvodi kao što su krmivo, sijeno, slama i prirodna ispaša, a istodobno proizvodi gnojivo koje poboljšava plodnost tla i povećava prinose ratarskih kultura.

Na slici 8. gore u tekstu vidljivo je da je ukupan broj mesnih goveda u Hrvatskoj razmjerno postojan, ali samo zbog velikog uvoza teladi. Međutim, broj je poljoprivrednih gospodarstava za proizvodnju goveda u oštrom padu, za oko 56 % od 2007. do 2016. (slika 9.), a proizvodnja raste samo na velikim PG-ovima.

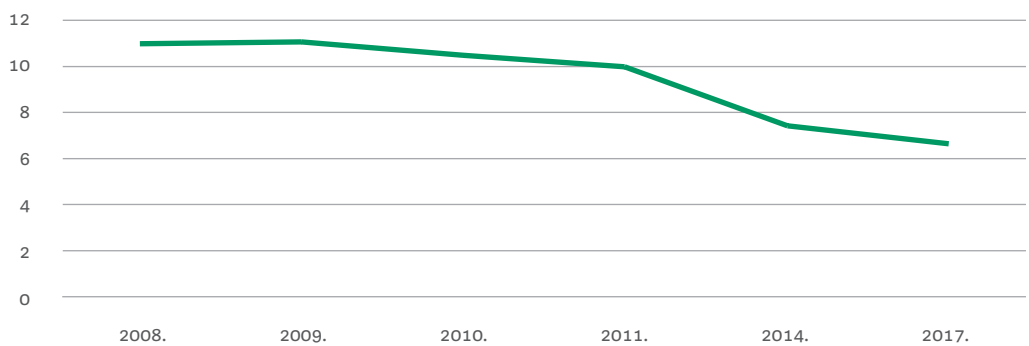
Broj životinja koje se otpremaju u klaonicu pao je za 25 % od 2008. do 2018., a prema podacima Eurostata, polovicu ukupne proizvodnje goveđeg mesa čini telad za tov i klanje iz uvoza. Oko 30 % teladi iz uvoza izvezeno je nakon tova na Bliski istok (Libanon) ili u Europsku uniju (Italija, Austrija) (Ministarstvo poljoprivrede, 2019b).

---

⁴ Podsektor govedarstva u ovoj analizi uključuje sva poljoprivredna gospodarstva za tov junadi i u sustavu krava-tele.

Slika 15. Samodostatnost Hrvatske u proizvodnji goveđeg mesa u usporedbi s prosjekom Europske unije (%)

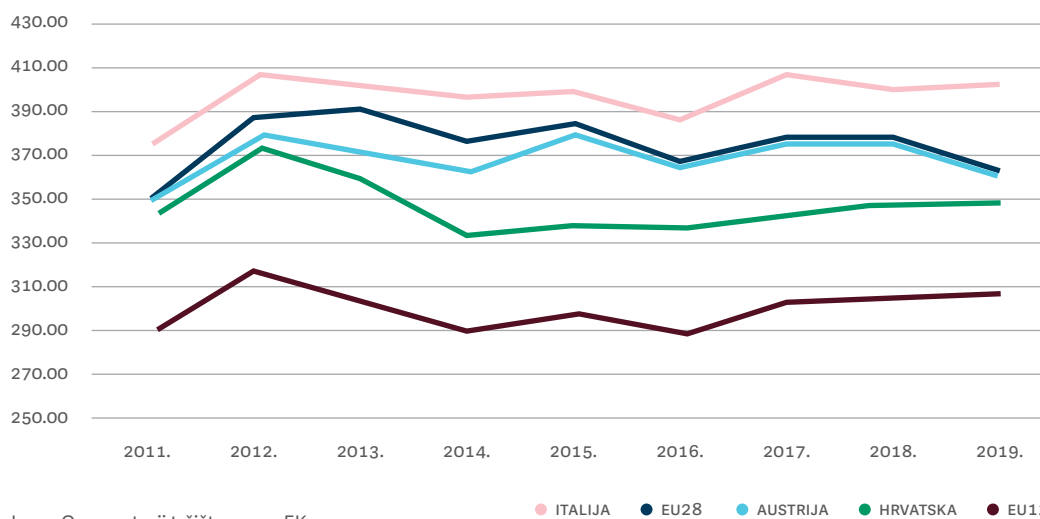
Izvor: Godišnje izvješće o stanju poljoprivrede u 2018. godini, Ministarstvo poljoprivrede i podaci Eurostata.

Slika 16. Godišnja potrošnja goveđeg i telećeg mesa po članu kućanstva (kg po stanovniku godišnje)

Izvor: Statistička izvješća DZS-a, Anкета o potrošnji kućanstava. Napomena: Prikazani podaci uključuju samo potrošnju u kućanstvu (bez restorana).

Potrošnja goveđeg mesa po kućanstvu u Hrvatskoj pala je za 40 %, jer su se potrošači prebacili na drugo meso i nemesne proizvode (slika 16.). Hrvatski potrošači većinom radije kupuju perad i svinjsko meso jer je jeftinije od goveđeg bez obzira na lošiju hranjivu vrijednost, što je odraz razlike u dohotku po stanovniku prosječnih potrošača u Hrvatskoj i EU-u. Potrošnja bilježi pad bez obzira na razmjerno stabilne cijene goveđeg mesa (slika 17.).

Slika 17. Prosječna tržišna vrijednost goveđih polovica (EUR/100 kg)

4.2 Ekonomska analiza i model tipova poljoprivrednih gospodarstava za tov junadi

U ovoj su analizi definirana tri tipa poljoprivrednih gospodarstava za tov junadi:

- poljoprivredno gospodarstvo za tov junadi tip 1 – srednji PG za tov junadi (tovilište)
- poljoprivredno gospodarstvo za tov junadi tip 2 – veliki PG za tov junadi (tovilište)
- poljoprivredno gospodarstvo za tov junadi tip 3 – veliki PG u sustavu krava-tele (sa zatvorenim proizvodnim i reproduktivnim ciklusom koji uglavnom koristi travnata krmiva)

Tablica 5. Tipična poljoprivredna gospodarstva za tov junadi

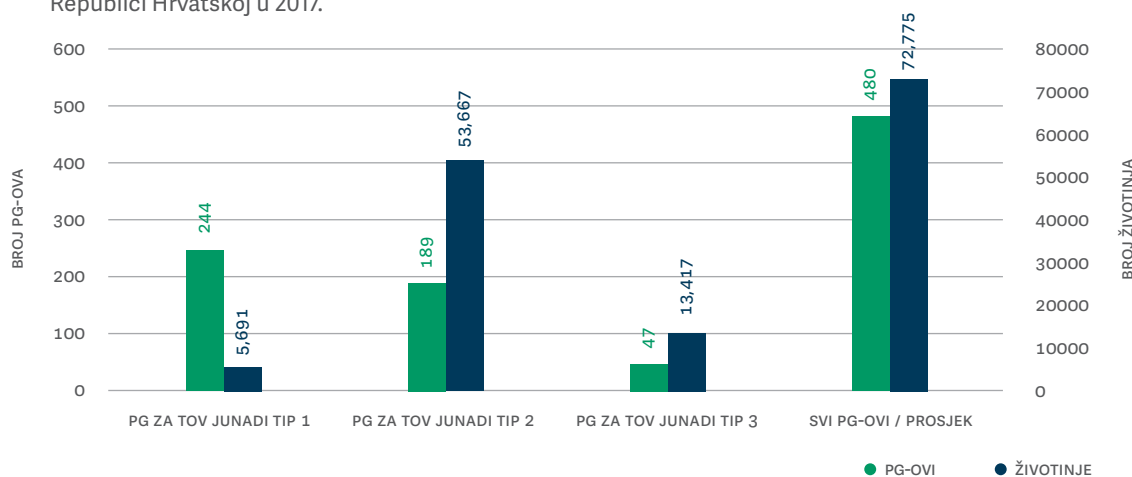
	PG ZA TOV JUNADI TIP 1	PG ZA TOV JUNADI TIP 2	PG ZA TOV JUNADI TIP 3
Veličina stada (uključujući telad)	50	280	200
Površina zemljišta (ha)	5	40	120
Pasmine	Križanci	Križanci, simentalska	Simentalska, Šarole
Dob i težina žive vage prije klanja	13/15 mjeseci i 500 kg	15/17 mjeseci i 550 kg	10 mjeseci, ovisno o tehnologiji uzgoja (za daljnji tov)
Držanje životinja	Slobodni način	Slobodni način	Životinje se drže na otvorenom
Ishrana	Silaža/smjesa/sijeno	Trava, koncentrirano krmivo, silaža, žitarice	Ispaša i jeftina voluminozna krmiva
Izvor stočne hrane	Vlastita + kupovna	Vlastita + kupovna	Vlastita + kupovna
Radna snaga	Obitelj	Zaposlena radna snaga	Obitelj + zaposlena radna snaga
Vrsta objekta	Poluzatvoreni objekti	Moderni	Tradicionalni
Klanje na PG-u	Ne, prodaja klaonicama	Ne, prodaja klaonicama	Ne, prodaja klaonicama
Udio u prihodu poljoprivrednika	Glavni izvor prihoda	Glavni izvor prihoda	Glavni izvor prihoda

Izvor: Savjetovanja sa stručnjacima i dionicima privatnog sektora, SB.

Proizvodnja goveđeg mesa sve je više zastupljena na PG-ima koji drže više od 200 grla goveda. PG-ovi za tov junadi tip 3 imaju statistički veću površinu zemljišta, koja se koristi za držanje životinja na otvorenom (za razliku od slobodnog načina držanja životinja u tipovima 1 i 2) i ispašu s nižim ulaganjima, ali većim prihodima. Taj je tip PG-ova najviše prisutan u planinskim područjima kao što su Gorski kotar, Dalmatinska zagora i Lika, jer se ondje nalazi većina pašnjaka u Hrvatskoj. Nešto ih je manje, u odnosu na ukupan broj proizvodnih jedinica za tov junadi, u gorskim područjima u Slavoniji (gorja oko Požege i Đakova). PG-ovi za tov junadi tip 3 uglavnom koriste dvonamjenske pasmine. Osim toga, ova se tri tipa PG-ova razlikuju i po ishrani i vrstama objekta, a najmoderniji je tip 2. Zbog visokog stupnja mehanizacije ili automatizacije u tipovima 2 i 3 veća je i učinkovitost ljudskog rada. Ekonomija razmjera glavni je razlog uspostavljanja velikih sustava za uzgoj goveda. Broj je PG-ova za sva tri tipa narastao za oko 13 %, a veličina stada za 25 % u razdoblju od 2015. do 2017. (slika 18.). U analizu nisu uvršteni manji PG-ovi jer su im stada i proizvodnja zanemarivi, a i broj u padu.

Neke proizvodne jedinice u Hrvatskoj imaju i mliječnu i mesnu proizvodnju, tj. muzne krave i višak teladi za tov na PG-ovima za proizvodnju goveđeg mesa. U načelu, na tim PG-ovima mesna proizvodnja sudjeluje s jednom trećinom u prihodima poljoprivrednika, a proizvodnja mlijeka s dvije trećine. Iako je ovaj proizvodni sustav lokalno važan, u ovom modelu nije definiran kao poseban tip PG-a zbog usporedivosti i nedostatnih podataka jer se te proizvodne jedinice ne mogu naći zasebno u državnim statističkim podacima. PG-ovi za intenzivan tov junadi – u odnosu na neke druge zemlje – imaju razmjerno nisku produktivnost jer je prosječan dnevni prirast nešto iznad 1 kg žive vage. Zbog sve većeg tržišnog natjecanja za jeftinu stočnu hranu iz drugih zemalja EU-a povećava se potreba za što žurnijim unaprjeđenjem tehnološke produktivnosti putem veće optimizacije hranidbenih strategija u cilju povećanja stopa rasta.

Slika 18. Broj poljoprivrednih gospodarstava i mesnih goveda u podsektoru mesnog govedarstva u Republici Hrvatskoj u 2017.

Izvor: Proizvodno vezane potpore za tov junadi, podaci Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju. Napomena: Broj tipičnih PG-ova za tov junadi prikazan na grafikonu ne podudara se u potpunosti s podacima o ukupnom broju PG-ova iste veličine i procesa proizvodnje u Hrvatskoj. U ovom se izvješću, kao i u svakom modelu, koristi pojednostavljen prikaz stvarnog stanja. Svaki standardizirani tip PG-a temelji se na sličnom rasponu veličine PG-a i sličnim procesima proizvodnje i stoga se može smatrati da svaki tipični PG reprezentativno označava raspon dotičnog PG-a.

Ekonomska analiza pokazuje da sva tri tipa PG-ova za tov junadi imaju pozitivnu bruto maržu po životinji i po PG-u bez obzira na uključenost potpora, ali je znatno viša po životinji za PG-ove (tip 3) koji imaju zatvoreni proizvodni i reproduktivni sustav, što ukazuje da ovaj složeniji tip PG-a donosi veću dodanu vrijednost. Na sastancima fokus grupa uzgajivači su potvrdili da je ova vrsta PG-ova možda isplativija od PG-ova koji se bave samo tovom. Osim toga, srednji PG-ovi za tov junadi (tip 1) imaju razmjerno nisku bruto maržu bez uključenih potpora i ostvaruju samo 80 % prosječnih bruto prihoda s uključenim potporama u cjelokupnom gospodarstvu (tablica 6.), što pokazuje da ovaj tip PG-ova ima veću dohodovnu ovisnost o izravnim javnim potporama. Za druga dva tipa PG-ova, bruto marža po životinji i PG-u znatno raste s uključenim potporama, što ukazuje na veliku ulogu izravnih potpora u cjelokupnom podsektoru mesnog govedarstva.

Tablica 6. Bruto marža poljoprivrednih gospodarstava za tov junadi (višegodišnji prosjeci)

JEDINICA		PG ZA TOV JUNADI TIP 1	PG ZA TOV JUNADI TIP 2	PG ZA TOV JUNADI TIP 3
Bruto marža bez uključenih potpora (HRK)				
Po PG-u	HRK/PG-u	19,000	205,590	333,000
Po životinji	HRK/životinji	380	734	1,665
Bruto marža s uključenim potporama (HRK)				
Po PG-u	HRK/PG-u	71,573	524,277	647,702
Po životinji	HRK/životinji	1,431	1,872	3,239

Izvor: SB. Napomena: Izračuni bruto marži u ovoj tablici ne uključuju neke troškovne kategorije kao što su amortizacija i kamatne stope. Za više detalja vidi tablicu 2.

Ekonomskom analizom utvrđena je korist od dostupnosti razmjerno jeftine stočne hrane za proizvodnju goveđeg mesa u Hrvatskoj, jer se iz troškova proizvodnje za ishranu izdvaja 30 % sredstava. Najveći je trošak kupnja teladi koja u troškovima proizvodnje sudjeluje s 58 % (tablica A3. u Dodatku).

5. Pregled javnih izdataka za sektor stočarstva

U ovom su poglavlju detaljno analizirana javna izdvajanja za sektor stočarstva u Republici Hrvatskoj uzimajući u obzir trenutno dostupne instrumente politike, odrednice javnih potpora i usporedbe s drugim zemljama, kao i mikro podatke na razini PG-ova te komentare i prijedloge poljoprivrednika.

5.1 Koje su vrste potpora dostupne uzgajivačima u sektoru stočarstva?^{5,6}

U Hrvatskoj se javna izdvajanja za poljoprivredu financiraju iz državnih fondova i fondova EU-a. Osim dvije najvažnije vrste javnih izdataka – potpore iz prvog stupa (izravna plaćanja i dobrovoljne proizvodno vezane državne potpore) i drugog stupa (fondovi za ruralni razvoj) – ovom su sektoru dostupne i neke druge kategorije javnih potpora za obrazovanje, istraživanje, savjetodavne usluge, subvencioniranje dizelskog goriva, subvencionirane kreditne linije i jamstva, opće troškove administracije itd.

5.1.1 Potpore iz prvog stupa (izravna plaćanja)

Strogo uzevši, potpore iz prvog stupa uključuju dvije glavne kategorije potpora u vidu potpore dohotku i proizvodnji poljoprivrednika: i) proizvodno nevezana plaćanja na temelju takozvanih prava na plaćanja i ii) dobrovoljne proizvodno vezane potpore (DPVP). Ova analiza obuhvaća i IAKS (integrirani administrativni i kontrolni sustav) mjere i druge državne potpore za osjetljive sektore kao dodatne kategorije izravnih plaćanja jer je narav tih kategorija plaćanja vrlo slična proizvodno vezanim i nevezanim plaćanjima. Kategorije izravnih plaćanja dostupne uzgajivačima prikazane su u tablici 7.

⁵ Svaka je podmjera detaljno opisana u publikaciji Svjetske banke, 2020.

⁶ Na temelju: Europska komisija, 2019a i 2019b; Europski parlament, 2013; Ministarstvo poljoprivrede 2016, 2018a, 2018b, 2019a, 2020 i Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2015.

Proizvodno nevezana plaćanja plaćaju se na temelju vrste uporabe zemljišta o kojoj ovisi pravo na plaćanje (jedan hektar obradivog zemljišta = jedno pravo na plaćanje).⁷ Svim aktivnim poljoprivrednicima koji imaju barem jedno pravo na plaćanje odobrava se osnovno plaćanje, malim poljoprivrednicima dostupna je dodatna potpora u vidu preraspodijeljenog plaćanja, za određene obvezne poljoprivredne prakse korisne za klimu i okoliš dodatno se dodjeljuje zeleno plaćanje, a poljoprivrednici do 41 godine ostvaruju dodatnu potporu. Iako mogu predstavljati znatan izvor potpore dohotku poljoprivrednika, navedena plaćanja ovise o proizvodnoj površini, a ne o broju životinja, što znači da uzgajivačima stoke bez vlastitog krmiva ili pašnjaka ova kategorija potpora ne donosi korist.

Od plaćanja za IAKS mjere najčešće se koristila mjera M13 (područja s prirodnim ograničenjima) jer je gotovo polovica proizvodnih površina razvrstana u neku vrstu područja s prirodnim ograničenjima. Ta je mjera slična proizvodno nevezanim potporama za proizvodnu površinu (oranica ili pašnjak), ali velik udio uzgajivača nije koristio IAKS mjere M14 (dobrobit životinja), M10 (poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene) i M11 (ekološki uzgoj).

Dobrovoljne proizvodno vezane potpore (DPVP) važan su izvor potpore dohotku uzgajivačima goveda, dok svinjogojcima uopće nisu dostupne. DPVP se plaća ovisno o broju uvjetnih grla, a ne po hektaru. Najveći udio ukupne omotnice izravnih plaćanja za financiranje proizvodno vezanih plaćanja u Republici Hrvatskoj (oko 65 % ukupnog iznosa od 47 milijuna EUR) ide PG-ovima za tov junadi, u sustavu krava-tele i MPG-ovima.

Dodatni program plaćanja su plaćanja za osjetljive sektore kojima se podupiru podsektori poljoprivrede za koje je utvrđeno da nisu toliko isplativi i da su izloženi riziku značajnog pada proizvodnje. Manje od 7 % nacionalne omotnice izravnih plaćanja izdvaja se za osjetljive podsektore, od čega oko 50 % ide MPG-ovima, 15 % PG-ovima za uzgoj rasplodnih krmača, a ostatak drugim proizvođačima koji se ne bave uzgojem stoke. Svinjogojskim poljoprivrednim gospodarstvima dostupne su jedino te proizvodno vezane potpore, ali zbog ograničenja Europske komisije za *de minimis* potpore iznose najviše 20.000 EUR za razdoblje od tri godine, pa su ograničene na manje PG-ove.

---

7 Prava na plaćanje dodjeljuju se i za pašnjake, ali je površina smanjena za do 60 % na temelju određenih kriterija prihvatljivosti (krški pašnjaci, kamenjara, nepristupačno zemljište itd.).

Tablica 7. Potpore iz prvog stupa

KATEGORIJA	MJERA	IZNOS
Proizvodno nevezane izravne potpore (prava na plaćanja)	Osnovna plaćanja	169,90 EUR/ha
	Preraspodijeljeno plaćanje (do 20 hektara)	Oko 60 EUR/ha
	Zeleno plaćanje (za primjenu poljoprivrednih praksi korisnih za klimu i okoliš)	70 % osnovnog plaćanja
	Potpore za mlade poljoprivrednike (do 41 godine za do 50 hektara)	25 % osnovnog plaćanja
IAKS mjere (službeno drugi stup, ali potpora dohotku za određene poljoprivredne prakse)	Plaćanja za poljoprivredu, okoliš i klimatske promjene (M10) uključujući plaćanja za autohtone pasmine svinja i goveda	Od 267,69 EUR/UG do 445,08 EUR/UG
	Ekološki uzgoj (M11)	Od 258,30 EUR/ha do 347,80 EUR/ha
	Plaćanja područjima s prirodnim ograničenjima (M13)	Od 82 EUR/ha do 226 EUR/ha
	Plaćanja za dobrobit životinja (M14)	Razne djelatnosti od 4,93 EUR/UG do 52,10 EUR/UG
Dobrovoljne proizvodno vezane državne potpore	Proizvodnja mlijeka	Oko 260 EUR/UG
	Krave dojlje (sustav krava-tele)	Oko 137 EUR po kravi dojlji
	PG-i za tov junadi	Oko 103 EUR/UG
Državne potpore za osjetljive sektore	Muzne krave	Oko 130 EUR/UG
	Rasplodne krmače	Oko 70 EUR/UG
		Za obje se potpore računa trogodišnja gornja granica od 20 000 EUR po PG-u (<i>de minimis</i> potpora).

Izvor: Plaćanja na temelju podataka APPRRR-a, Godišnjeg izvješća o stanju poljoprivrede u 2018. godini Ministarstva poljoprivrede i mjerodavnih zakonskih propisa. Napomena: UG znači uvjetno grlo stoke, što nije istovjetno broju životinja (primjerice jedan tovljenik (svinja) = 0,3 UG-a, tovljenik (mlado govedo) između 6 i 24 mjeseci = 0,6 UG-a ili muzna krava iznad 24 mjeseca = 1 UG).

5.1.2 Potpore iz drugog stupa (fondovi ruralnog razvoja)

Drugi stup uključuje širok skup mjera ruralnog razvoja, najčešće su to jednokratna plaćanja za projekte ulaganja s dugotrajnim utjecajem na produktivnost PG-a ili širim utjecajem na druge prioritete u ruralnim područjima. Dok su plaćanja iz prvog stupa potpora dohotku, cilj je mjera iz drugog stupa poljoprivrednicima i ruralnim područjima pomoći u njihovu odgovoru na širok spektar gospodarskih, okolišnih i socijalnih izazova u ruralnim područjima diljem EU-a. Za sredstva iz drugog stupa neredovito se objavljuju otvoreni pozivi za svaku podmjeru na koje se mogu prijaviti PG-ovi koji imaju određena svojstva i zatražiti sufinanciranje za projekte ulaganja. Važno je primijetiti da ukupni iznosi plaćeni iz fondova ruralnog razvoja obično nisu postojani kroz godine jer ovise o određenim podmjerama u dotičnoj godini, a sve podmjere nisu uvijek dostupne svake godine.

Petogodišnja omotnica za potpore ruralnom razvoju iznosi 2,4 milijarde EUR, od kojih se 2,03 milijarde financira iz fondova EU-a (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj – EAFRD), a 0,37 iz državnih izvora.

Program ruralnog razvoja ima ukupno 20 mjera, od kojih su uzgajivačima posebice važne četiri mjere: ulaganja u fizičku imovinu (M4), razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja (M6), uspostava proizvođačkih grupa i organizacija (M9) i upravljanje rizicima i potpora za osiguranje usjeva, životinja i biljaka (M17). S pomoću mjere 4 uzgajivači mogu financirati razne projekte ulaganja koji se odnose na restrukturiranje, modernizaciju i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava, zbrinjavanje, rukovanje i korištenje stajskog gnojiva, povećanje dodane vrijednosti poljoprivrednih proizvoda, uključujući obnovljive izvore energije. U mjeri 6 težište je na određenim poljoprivrednicima, kao i u podmjeri 6.1.1 koja je namijenjena potporama za projekte mladih poljoprivrednika, 6.3.1 potpora je razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava, a podmjere 6.2.1 i 6.4.1 mogu se koristiti za ulaganja u stvaranje i razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti na PG-ovima.

Budući da se većina mjera ruralnog razvoja može koristiti za modernizaciju poljoprivrednih gospodarstava i ulaganje, ti fondovi predstavljaju važan instrument za povećanje konkurentnosti PG-ova u Hrvatskoj.

5.1.3 Ostale kategorije javnih potpora

Ostale su kategorije javnih potpora za uzgajivače u Hrvatskoj – uključujući subvencioniranje dizelskog goriva, savjetodavne usluge, troškove usluga agronomskih i poljoprivrednih fakulteta i istraživačkih instituta i drugih općih usluga za poljoprivredu – dosta neizravne i odnose se na sve poljoprivrednike, pa je teško točno procijeniti njihov utjecaj na uzgajivače, a u ovom je izvješću težište na onim kategorijama koje su najvažnije za sektor stočarstva.

Svi poljoprivrednici (stočari i ratari) koji se prijave za izravna plaćanja u tekućoj godini trenutačno imaju na raspolaganju subvencije za dizelsko gorivo (plavi dizel), a broj litara na koji ostvaruju pravo ovisi o proizvodnoj površini i broju životinja. To je neizravna vrsta poticaja jer su poljoprivrednici oslobođeni od plaćanja trošarine koja predstavlja razliku u cijeni dizelskog goriva koju plaćaju. Prema procjenama na temelju službenih podataka o cijeni goriva, ta bi povlastica za plavi dizel za podsektore analizirane u ovom izvješću mogla iznositi oko 30 milijuna EUR.

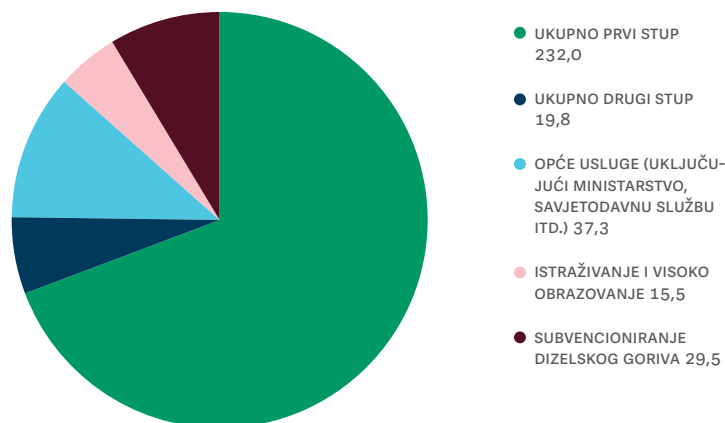
Dodatni su izvor financiranja ulaganja subvencionirani krediti i jamstva koja Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR) i Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO) daju hrvatskim poljoprivrednicima. U izvješću je vidljivo da hrvatski poljoprivrednici nisu veliki korisnici tih zajmova, a jedan je od glavnih zaključaka da bi programe kreditiranja trebalo više usmjeriti na olakšavanje pristupa izvorima financiranja, a ne na snižavanje troškova kredita.

Popratni dokumenti u projektu STARS sadrže detaljniju analizu troškova općih usluga (administracija, ministarstvo itd.) i poljoprivrednog znanja (savjetodavne službe, fakulteti, istraživanje i obrazovanje).⁸

5.1.4 Pregled svih javnih potpora za podsektore svinjogojstva i govedarstva

Za sektor stočarstva godišnje se izdvaja oko 334 milijuna EUR uključujući izravne i neizravne potpore (slika 19. i tablica A4. u Dodatku), od čega više od dvije trećine (232 milijuna EUR) za potpore iz prvog stupa koje prema tome predstavljaju daleko najveću kategoriju izdataka. Nešto više od 10 % (oko 37 milijuna EUR) izdvaja se za opće usluge, a treća je najvažnija kategorija izdataka subvencioniranje dizelskog goriva koje iznosi gotovo 10 % ukupnih javnih potpora (29,5 milijuna EUR). Preostali iznos odnosi se na plaćanja iz drugog stupa i troškove istraživanja i obrazovanja.

Slika 19. Procjena ukupnog iznosa svih javnih potpora za podsektore svinjogojstva i govedarstva u 2017. (u mil. EUR)

Izvor: Izračuni zaposlenika SB-a na temelju podataka APPRRR-a, Ministarstva poljoprivrede i JRDŽ-a. Za više detalja o izvorima podataka, procjenama i pretpostavkama vidi napomenu uz tablicu A4. u Dodatku.

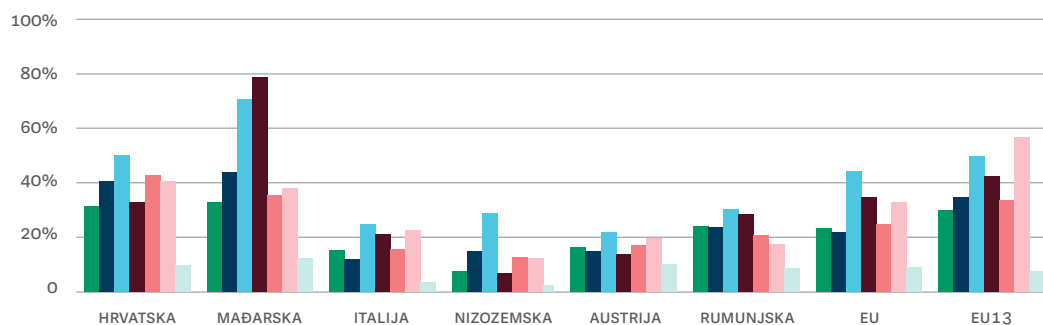
Ti rezultati pokazuju da se sustav javnih potpora najviše temelji na potpori dohotku (prvi stup), dok su potpore za ulaganja i inovacije dosta ograničene. Osim toga, dosta visok iznos rezerviran za subvencioniranje dizelskog goriva mogao bi se preusmjeriti na energente koji su manje štetni za okoliš.

⁸ Vidi SB, 2019c.

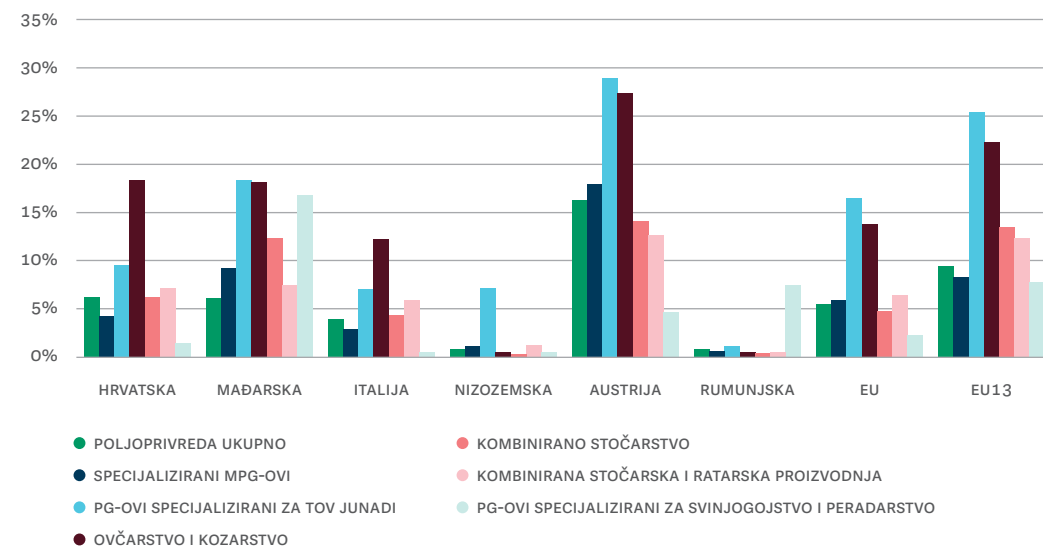
5.2 Analiza iz ptičje perspektive: usporedba s drugim zemljama

Uzgjajivači muznih krava i goveda u Hrvatskoj imaju razmjerno veliku dohodovnu ovisnost u usporedbi s drugim zemljama EU-a. Za MPG-ove, udio izravnih potpora u bruto dohotku u prosjeku iznosi oko 40 %, odnosno 50 % za PG-ove koji se bave tovom junadi. S druge strane, udio izravnih potpora u prihodima hrvatskih svinjogojaca iznosi samo 10 %, što je, premda nisko u usporedbi s drugim podsektorima, ipak u skladu s drugim zemljama EU-a i rezultat izostanka proizvodno vezanih potpora za SPG-ove. To znači da svinjogojci mogu računati samo na proizvodno nevezana plaćanja ili na kategorije potpora koje se odnose na određene poljoprivredne prakse (potpora za dobrobit životinja – M14, ekološki uzgoj – M11 ili autohtone pasmine – M10).

Slika 20. Izravna plaćanja po bruto dohotku (prosjeck za razdoblje 2014.–2018.)

Slika 21. Ruralni razvoj po bruto dohotku (prosjeck za razdoblje 2014.–2018.)

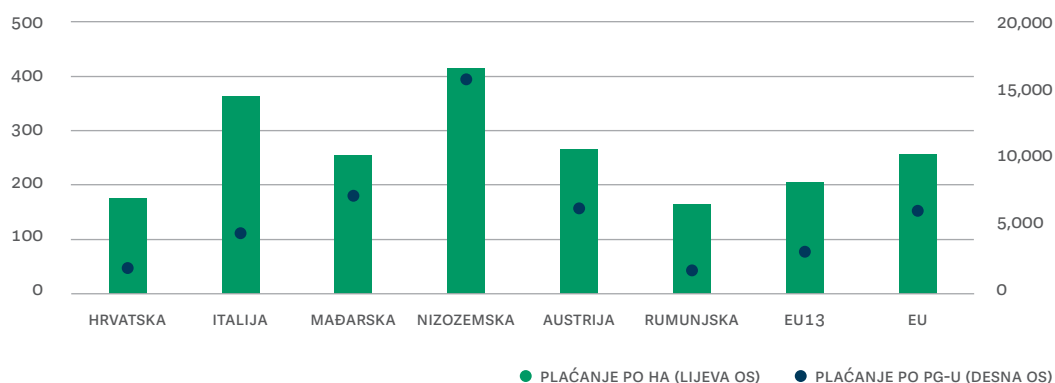

Izvor: Izračun SB-a na temelju FADN podataka. Napomena: Ukupna izravna plaćanja (FADN oznaka: SE606) korištena su kao mjerodavan pokazatelj izravnih plaćanja. Uključeni su svi fondovi ruralnog razvoja (FADN oznaka: SE624) (kao i plaćanja u okviru IAKS mjera). Ti su pokazatelji podijeljeni po bruto dohotku PG-a (FADN oznaka SE410).

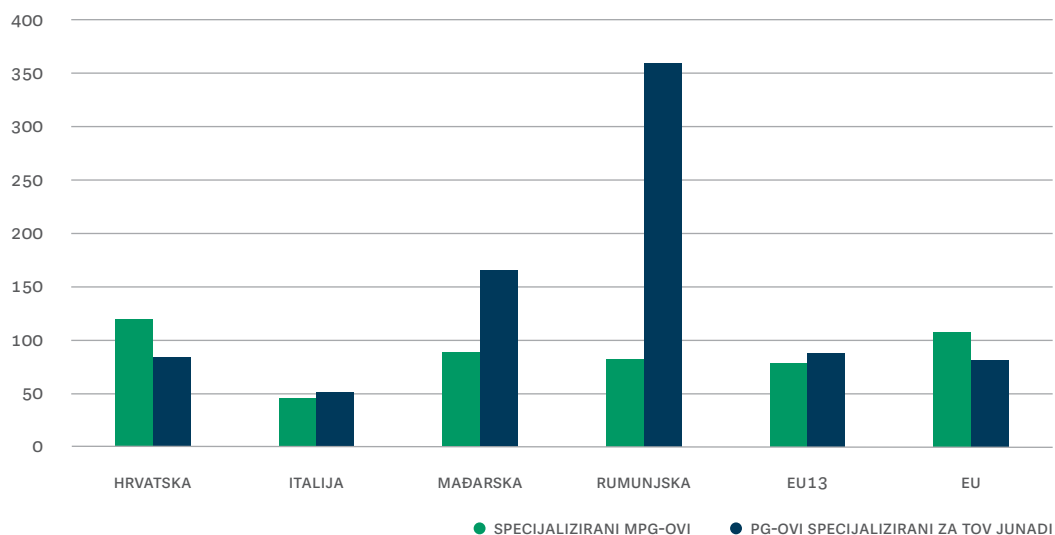
Dohodovna ovisnost MPG-ova i PG-ova za tov junadi ne upućuje nužno na prekomjerne izravne potpore. Prihodi hrvatskih poljoprivrednika dosta su niži od prosjeka EU-a: prosječni dohodak hrvatskih PG-ova za uzgoj svinja, peradi, muznih krava i goveda iznosi samo 23 %, 39% i 53% prosjeka njihovih kolega u EU-u. Osim toga, apsolutni je jedinični iznos proizvodno nevezane potpore hrvatskih poljoprivrednika u suštini ispod prosjeka drugih država članica EU-a (slika 22.). Proizvodno vezane potpore za podsektor mliječnog i mesnog govedarstva u skladu su s prosjekom EU-a, ali dosta niže od nekih drugih novih država članica EU-a kao što su Mađarska i Rumunjska.

Iako hrvatski uzgajivači (osim PG-ova za uzgoj svinja i peradi) pokazuju veliku dohodovnu ovisnost, to je djelomice potaknuto niskim prihodima, a ne prekomjernim izravnim plaćanjima.

Slika 22. Proizvodno nevezane izravne potpore (EUR/ha – lijeva os i EUR/PG-u – desna os)

Slika 23. Očekivani jedinični iznosi dobrovoljnih proizvodno vezanih državnih potpora za MPG-ove i PG-ove za tov junadi (EUR/grlu)

Izvor: Izračuni SB-a na temelju podataka EK-a tj. Glavne uprave za poljoprivredu i ruralni razvoj.

Potpore iz mjera ruralnog razvoja imaju razmjerno mali udio u dohotku hrvatskih uzgajivača u odnosu na druge države članice EU-a (slika 21.) i stoga je povlačenje sredstava iz drugog stupa nedovoljno, što potvrđuje rezultate analize u potpoglavlju 5.1, jer potpore iz drugog stupnja predstavljaju mali dio ukupnih javnih izdataka za stočarstvo. Isti zaključak vrijedi za sva tri podsektora analizirana u ovom izvješću, premda su PG-ovi za tov junadi nešto uspješniji u tom smislu, a najmanje potpora dobivaju PG-ovi za uzgoj svinja i peradi.

Budući da se potpore iz mjera ruralnog razvoja poglavito koriste za ulaganja i modernizaciju PG-ova, može se izvesti zaključak da stočarski PG-ovi gube na konkurentnosti zbog niskih izdvajanja za ulaganje i modernizaciju stočarskih PG-ova. Osim toga, prelijevanje sredstava nema veći povoljan utjecaj na ostatak gospodarstva. Popratni dokumenti u projektu STARS pokazuju da mjere ruralnog razvoja imaju razmjerno pozitivniji utjecaj na cjelokupno gospodarstvo od potpora iz prvog stupa.

Jedan od mogućih razloga nedovoljnog povlačenja sredstava iz fondova ruralnog razvoja zasigurno su razmjerno visoki troškovi kapitala hrvatskih poljoprivrednika (slika A2. u Dodatku), u usporedbi s njihovim kolegama u EU-u.

5.3 Analiza na razini poljoprivrednih gospodarstava: Tko ostvaruje potpore iz drugog stupa i zašto je stopa povlačenja sredstava niska?

U ovom potpoglavlju analizira se raspodjela sredstava iz fondova ruralnog razvoja na temelju podataka na razini PG-ova i komentara uzgajivača na sastancima fokus grupa.

U pogledu plaćanja po PG-ovima, mali PG-ovi za tov junadi i MPG-ovi u Hrvatskoj ostvaruju razmjerno više potpora iz mjera ruralnog razvoja, a veći stočarski PG-ovi imaju veći zbirni udio u ukupno dostupnim fondovima ruralnog razvoja (slike A3., A4. i A5. u Dodatku), što je u skladu s pravilima o dodjeli sredstava – primjerice samo mali PG-ovi imaju pravo na prijavu za podmjeru 6.3.1 (potpore razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava) i mnogi su te potpore ostvarili. Jasno je i da u sektoru stočarstva veći PG-ovi obično imaju razmjerno veće projekte ulaganja koje je potrebno financirati. U tablici A5. prikazana je detaljnija analiza PG-ova i njihovih svojstava o kojima ovisi povlačenje sredstava iz drugog stupa na osnovi probit regresije i FADN podataka.

U skladu s procjenama probit regresije, svinjogojska i mliječna poljoprivredna gospodarstva imaju manje izgleda za ostvarenje potpora iz mjera ruralnog razvoja od drugih stočarskih PG-ova. Osim toga, veliki PG-ovi (po standardnom ekonomskom rezultatu i površini pašnjaka), financijski stabilniji PG-ovi (niži kamatni troškovi i veći neto prihodi), PG-ovi koji ostvaruju razmjerno više ukupnih sredstava iz prvog stupa i potpora za osjetljive sektore, PG-ovi s većim udjelom zemljišta u najmu kao i mladi poljoprivrednici imaju veće izgleda za ostvarenje potpora iz mjera ruralnog razvoja kako prikazuje tablica A5. u Dodatku.

Na temelju tih rezultata, međutim, nije moguće utvrditi koliko ta svojstva utječu na izglednost povlačenja sredstava iz mjera ruralnog razvoja zbog kriterija odabira (čimbenici ponude) ili interesa poljoprivrednika da se prijave za mjere ruralnog razvoja (čimbenici potražnje). Podaci o rezultatima natječaja za mjere ruralnog razvoja nisu bili dostupni i stoga u analizi nije bilo moguće razdvojiti utjecaje tih dvaju čimbenika i razlikovati stočarske PG-ove od drugih PG-ova.

Na sastancima fokus grupa uzgajivači su spomenuli čimbenike ponude kao najvažnija ograničenja za učinkovitiju stopu povlačenja sredstava iz fondova za ruralni razvoj. Točnije, uzgajivači su najčešće ponavljali sljedeću najvažniju problematiku: opće administrativno opterećenje i komplicirani postupci podnošenja prijave projekata, strogi uvjeti kreditiranja i – unatoč sniženjima – i dalje visoke kamatne stope u poslovnim bankama u odnosu na EU, spor proces donošenja odluka (vrlo dugo razdoblje donošenja konačne odluke o odabiru projekata), učestalo mijenjanje kriterija odabira, administrativni problemi za ulaganja koja uključuju građevinske i uporabne dozvole, problematika vlasništva zemljišta i otežan pristup zemljištu u državnom vlasništvu, usklađenost kriterija s regionalnim osobitostima, propisi naklonjeni određenim većim proizvođačima, pogrešno vođeni programi (manjak programa za solarne panele, biofermentore itd.), ocjenjivanje natječaja kroz indeks razvijenosti JLRSU-a koje nisu uvijek održive, ne uzimanje u obzir prijedloga predstavnika poljoprivrednika pri oblikovanju mjera i primjeni kriterija odabira te opće nerazumijevanje stvarnog stanja na PG-ovima.

6. Novi ZPP – prilika za hrvatski sektor stočarstva⁹

Svaka država članica EU-a mora izraditi strateški plan u okviru ZPP-a¹⁰ za prvi stup (izravna plaćanja poljoprivrednicima, koja čine glavninu proračunskog okvira ZPP-a) i drugi stup (potpore ruralnom razvoju u širem smislu) ovisno o stanju na svojem teritoriju i svojim potrebama. U ovom izvješću i u NSPRR-u sadržani su podaci o sektoru stočarstva i preporuke za politiku kao podloga za izradu dokumenata i pravnih akata u cilju uspješne provedbe novog ZPP-a za razdoblje 2021.–2027. Početak novog ZPP-a izvorno je planiran za siječanj 2021., ali je po svemu sudeći odgođen do siječnja 2023. te aktualni ZPP ostaje na snazi 2020. i 2021.

U novom je ZPP-u težište preusmjereno na okolišne i klimatske ciljeve, ali i dalje su zadržani dugotrajni ciljevi u pogledu dohotka poljoprivrednika, potpora ruralnom razvoju i zajamčene sigurnosti opskrbe hranom koji su definirani u vidu devet posebnih ciljeva:

- I. Okolišni i klimatski ciljevi:
  1. očuvanje krajolika i bioraznolikosti
  2. borba protiv klimatskih promjena
  3. briga za okoliš.

⁹ Informacije o novom ZPP-u prikazane u ovom poglavlju temeljene su na informacijama EK-a, 2020a, 2020b i 2020c.

¹⁰ ZPP se odnosi na sve države članice EU-a te se vodi i financira na razini EU-a iz sredstava proračuna EU-a i predstavlja partnerstvo između Europske unije i njezinih poljoprivrednika u cilju potpore poljoprivrednicima i poboljšanja poljoprivredne produktivnosti, čime se osigurava stabilna opskrba povoljnom hranom, zaštita prava poljoprivrednika iz EU-a na odgovarajuću zaradu, davanja doprinosa borbi protiv klimatskih promjena i održivom upravljanju prirodnim bogatstvima, očuvanja ruralnih područja i krajolika diljem EU-a te održavanja dinamičnosti ruralnog gospodarstva promicanjem zapošljavanja u poljoprivredi, poljoprivredno-prehrambenim industrijama i povezanim sektorima. Nacionalne poljoprivredne politike u pravilu moraju biti usklađene sa ZPP-om EU-a, ali države članice imaju veću slobodu u određenim nacionalnim politikama.

II. Ostali ciljevi:

1. osiguravanje pravednog dohotka za poljoprivrednike
2. povećanje konkurentnosti
3. ponovna uspostava ravnoteže snaga u prehrambenom lancu
4. potpora generacijskoj obnovi
5. razvoj dinamičnih ruralnih područja
6. zaštita kvalitete hrane i zdravlja.

U vrijeme izrade ovog izvješća još nisu bile donesene konačne odluke o određenim potporama ruralnom razvoju i izravnim plaćanjima,¹¹ koje su bile dodatno usporene zbog pandemije koronavirusne bolesti (COVID-19), ali Europska je komisija objavila neke važne detalje.

Komisija predlaže pojednostavljenje i modernizaciju primjene ZPP-a, preusmjeravanjem težišta s pravila i usklađenosti na rezultate i uspješnost. Države članice moraju se pridržavati barem općih pravila u okviru skupa opsežnih mjera politike koje definira Komisija na kojima će temeljiti svoje strateške planove, ali imaju veću slobodu u provedbi određenih politika.

Ključno je obilježje novog ZPP-a kombinacija fleksibilnosti u primjeni ZPP-a u svakoj državi članici i uvjetovanosti. Uvjetovanost je sustav povezivanja plaćanja u okviru ZPP-a (izravnih plaćanja i potpora ruralnom razvoju) s nizom obveza poljoprivrednika u pogledu ciljeva zaštite okoliša i borbe protiv klimatskih promjena. Za korisnike sredstava neispunjavanje obveza može značiti smanjenje potpora, a svaka država članica definira provedbu uvjetovanosti u praksi u svom strateškom planu.

Izravna plaćanja kao vid potpore dohotku i dalje ostaju važan sastavni dio novog ZPP-a, ali veći se naglasak stavlja na mala i srednja poljoprivredna gospodarstva, jer je opće težište na pravednijoj raspodjeli sredstava u okviru izravnih plaćanja. U kontekstu jednog vrlo prijepornog prijedloga EK-a predviđa se smanjenje iznosa izravnih plaćanja iznad 60.000 EUR po PG-u, pa čak i postavlja gornja granica od 100.000 EUR za ukupna izravna plaćanja po PG-u. Vjerojatno će se dodatno smanjiti proizvodno vezane potpore (plaćanja „vezana“ za proizvodnju određene ratarske kulture ili proizvoda), a veće težište staviti na ekološki uzgoj i poljoprivredne prakse korisne za klimu i okoliš.

Uvode se programi za ekologiju, kojima će se poljoprivrednici podupirati i poticati na primjenu poljoprivrednih praksi korisnih za klimu, bioraznolikost i okoliš u skladu s europskim zelenim planom (vidi u nastavku teksta), za koje će države članice imati obvezu izdvojiti prethodno određen najmanji udio svoje omotnice za izravna plaćanja (najvjerojatnije 30 %), što će se u potpunosti financirati iz proračuna EU-a bez udjela nacionalnog sufinanciranja. Uzgajivači u sektoru stočarstva mogli bi iskoristiti održive poljoprivredne prakse s najmanjim zahtjevima za uporabu gnojiva i sredstava za zaštitu bilja, kao i unaprjeđenje uvjeta za dobrobit životinja u okviru programa za ekologiju. I dalje se naglašava poticanje mlađeg stanovništva na ostanak u ruralnim područjima i bavljenje poljoprivrednim djelatnostima, a za taj cilj države članice moraju izdvojiti barem 2 % ukupne omotnice za potpore. Primjenom strožih kontrola će se osigurati da potpore budu dodijeljene samo onim poljoprivrednicima koji se zaista bave poljoprivredom.

---

¹¹ Prosinac 2020.

Osim toga, novi je ZPP usklađen s europskim zelenim planom i jedan je od njegovih ključnih sastavnih dijelova. Prva su tri cilja u okviru ZPP-a (navedena prethodno u tekstu) glavna poveznica između ZPP-a i europskog zelenog plana. Važno je istaknuti i da strategija „od polja do stola“ predstavlja važan sastavni dio europskog zelenog plana i nudi nove tržišne mogućnosti europskim poljoprivrednicima. Komisija očekuje veće prinose za europske, a time i za hrvatske poljoprivrednike (povezivanje načina proizvodnje s potražnjom potrošača za premium proizvodima), jaču ulogu poljoprivrednika u opskrbnom lancu hrane (alati za unaprjeđenje položaja poljoprivrednika), nove poslovne mogućnosti (sektor biljnih proteina, biogospodarstvo), niže troškove (tehnologije, inovacije, digitalna rješenja), jaču povezanost s potrošačima, nova međunarodna tržišta (inicijative za označavanje i marketing proizvoda kojima se podiže svijest o visokim standardima EU-a).

6.1 Prilike za uzgajivače u hrvatskom sektoru stočarstva

Već je vidljivo da će novi ZPP donijeti mnogobrojne promjene svim uzgajivačima u sektoru stočarstva u Europi, od kojih će neke biti prilike za hrvatski sektor stočarstva, a neke će možda imati negativne posljedice.

Hrvatski uzgajivači u sektoru stočarstva na raspolaganju će imati dodatne financijske mogućnosti zbog ekoloških ciljeva i programa za ekologiju u vidu potpora za dobrobit životinja i plaćanja za prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode ili uvođenje poljoprivrednih praksi korisnih za klimu i okoliš. Uzgajivači u sustavu krava-tele i drugi uzgajivači s ispašom stoke moći će ishoditi ekološke certifikate s mnogo nižim troškovima prijelaza na ekološke poljoprivredne prakse i metode u okviru novog ZPP-a. Pašnjaci čine oko 10 % nacionalne površine, što predstavlja velik potencijal za uzgajivače s ispašom stoke.

Strategija „od polja do stola“ koja će potaknuti veću ulogu poljoprivrednih proizvođača u opskrbnim lancima hrane mogla bi otvoriti mogućnosti za sve podsektore stočarstva, ali posebice za podsektor mliječnog govedarstva jer proizvođači mlijeka i mliječnih proizvoda trenutačno ovise o malom broju velikih prerađivača kojima većina MPG-ova dostavlja svoje mlijeko. Mljekarski mikrocentri i zadruge mogli bi ojačati položaj poljoprivrednika u vrijednosnom lancu, a uzgajivačima omogućiti ostvarenje većeg udjela u stvaranju vrijednosti u skladu s ciljem nove strategije.

Stočna je hrana jedna od najskupljih troškovnih stavki uzgajivača muznih krava i stoga je bolja povezanost sektora stočarstva sa sustavima uzgoja ratarskih kultura putem hranidbenih strategija (uključujući žetvene ostatke i prerađivanje nusproizvoda) i upravljanje hranjivim tvarima, u skladu s načelima kružnog gospodarstva, jedno od mogućih rješenja za budućnost ovog sektora u skladu s europskim zelenim planom i novim ZPP-om.

Otegotna je okolnost što bi stočarska poljoprivredna gospodarstva mogla osjetiti neznatna smanjenja izravnih potpora dohotku zbog smanjenja proizvodno vezanih potpora. U okviru aktualnog ZPP-a, podsektor mliječnog i mesnog govedarstva ostvaruje velik udio omotnice za proizvodno vezana plaćanja pa bi ti podsektori mogli biti više pogođeni od

podsektora svinjogojstva, koji je već isključen iz proizvodno vezanih potpora. Kako velik udio hrvatskih stočarskih poljoprivrednih gospodarstava čine razmjerno mali PG-ovi (treće poglavlje), a ZPP za razdoblje 2021.–2027. je usmjeren na male i srednje PG-ove, tako hrvatski uzgajivači vjerojatno neće biti toliko pogođeni gornjom granicom izravnih plaćanja od 100.000 EUR kao njihovi veći kolege u EU-u.

Hrvatska ima velika područja razvrstana kao područja s prirodnim ograničenjima koja bi mogla ući u kategoriju iznimaka i omogućiti veću fleksibilnost u primjeni politika u okviru ZPP-a, što bi mogla biti prilika za oblikovanje novih mjera ruralnog razvoja povoljnih za ta područja i unaprjeđenje razvoja sektora stočarstva u narednim godinama.

7.

Preporuke za politiku

Ove su preporuke za politiku temeljene na analizama prikazanim u ovom izvješću i zaključcima rasprava održanim s dionicima i dužnosnicima/predstavnicima ministarstva. Prvi niz preporuka odnosi se općenito na cjelokupni sektor stočarstva, a drugi za svaki podsektor pojedinačno.

7.1 Opće preporuke

Sektor stočarstva treba iskoristiti ekološku preusmjerenost novog ZPP-a i europskog zelenog plana i povećati uporabu plaćanja za poljoprivredu, okoliš i klimatske promjene (M10), ekološki uzgoj (M11), područja s prirodnim ograničenjima (M13) i unaprjeđenje dobrobiti životinja (M14), ali i mjera ruralnog razvoja s naglaskom na zaštiti okoliša.

Te se mjere istodobno dotiču okolišnih, socijalnih i gospodarskih ciljeva i ovom sektoru mogu pomoći u ulaganjima u tehnološka unaprjeđenja i unaprjeđenja poljoprivrednih praksi uzgoja životinja u cilju povećanja produktivnosti. Niska produktivnost i dalje je problem koji se proteže kroz cjelokupni sektor stočarstva te koči njegovu konkurentnost i pridonosi značajnom trgovinskom deficitu za većinu stočarskih proizvoda, unatoč izvozu krmnih kultura.

Vrlo je niski postotak poljoprivrednika iskoristio mjeru M13 u okviru aktualnog ZPP-a i ima prostora da se to znatno poveća u novom ZPP-u za razdoblje 2021.–2027. usmjeravanjem pravila na potrebe poljoprivrednika i njihovim usklađivanjem s osobitostima Hrvatske. I mjere ruralnog razvoja korištene kao potpora ulaganjima (mjere M4 i M6 odnosno njihovi parnjaci u okviru novog ZPP-a) treba usmjeriti prema okolišnim ciljevima (solarna energija i slični projekti), što su uzgajivači spomenuli kao priliku za ovaj sektor na temelju iskustava drugih država članica EU-a.

Prema navodima uzgajivača potrebno je smanjiti administrativno opterećenje pri podnošenju prijave za fondove ruralnog razvoja, pojednostaviti i ubrzati proces donošenja odluka te pravila zadržati nepromijenjenima u duljem (višegodišnjem) razdoblju kako bi se uklonile prepreke za intenzivnije korištenje tih fondova.

Potrebna je veća transparentnost i učinkovitost pravila korištenja, vlasništva i pristupačnosti državnog zemljišta kako bi se smanjile velike površine obradivog zemljišta i pašnjaka koje su trenutačno izvan upotrebe iz raznih administrativnih i pravnih razloga.

Svi su podsektori stočarstva razmjerno rascjepkani i ne koriste dovoljno prednosti organiziranja i udruživanja. Proizvođači bi imali koristi od udruživanja u proizvođačke organizacije i zadruge, posebice zbog potencijala ekonomije razmjera. Bilo bi dobro i povezati MPG-ove s PG-ovima za tov junadi radi sinergije i ekonomskog nadopunjavanja kako bi se smanjili troškovi i povećali izgledi za veću isplativost.

7.2 Podsektor svinjogojstva

U podsektoru svinjogojstva potrebne su dodatne marketinške inicijative za svinjsko meso i tradicionalne svinjogojske proizvode i na domaćem i na turističkom tržištu, posebice kao potpora srednjim SPG-ima. Osim toga, ovom bi podsektoru trebalo omogućiti bolji pristup mjeri M14 te je oblikovati u skladu s potrebama uzgajivača, jer bi to mogao biti jedini način da uzgajivači ostvare potporu plaćenu po životinji, kad im već nisu dostupne proizvodno vezane potpore. Potrebno je povećati ispodprosječnu stopu povlačenja sredstava iz fondova ruralnog razvoja te osim općih preporuka uvrstiti i više podmjera posebno oblikovanih za uzgajivače svinja. Postojana stopa potrošnje svinjskog mesa predstavlja važnu tržišnu priliku. U cilju unaprjeđenja konkurentskog položaja, potrebno je zadovoljiti tržišne standarde za kvalitetu proizvoda (debljina leđne slanine) i kvalitetu prerade (sastav masnih kiselina). Stoga uzgajivače treba uvjeriti da koriste odgovarajuću genetiku (odabir pasmina) i ishranu, pri čemu je važan uvjet zadržati postojanost vertikalnih odnosa u opskrbnom lancu svinjskog mesa. Prihodi na razini SPG-ova mogu se poboljšati poljoprivrednim praksama uzgoja svinja koje zahtijevaju ulaganja, ali ne nužno uz visoke troškove. Primjerice, odgovarajućom regulacijom klime unutar objekta (ventilacija) za prasad koja siše i odbijenu prasad snižavaju se razine CO₂ i NH₃, što pogoduje zdravlju životinja, smanjuje potrebu za liječenjem antibioticima i potiče cjelokupnu uspješnost.

7.3 Podsektor mliječnog govedarstva

Trenutačno posektor mliječnog govedarstva ima velik broj malih proizvođača i mali broj velikih prerađivača. **Treba povećati tržišni utjecaj proizvođača stavljanjem težišta na: 1) proizvođačke organizacije, 2) prijenos znanja i 3) poticanje većih MPG-ova (30+ muznih krava).** Postoje i mogućnosti prerade mlijeka na MPG-ovima s izravnim plasiranjem proizvoda na lokalnim tržištima, ali i u sektoru turizma, a posebice bi veće prihode mogli ostvariti ekološki proizvođači. Podsektor mliječnog govedarstva manje je zahtjevan u pogledu kapitala, a više u pogledu radne snage. Po svemu sudeći, i u nekoliko narednih godina velik udio nacionalne proizvodnje i dalje će dolaziti s MPG-ova koji imaju manje od 50 krava. Uzgajivači u suštini imaju dvije strateške mogućnosti: unaprijediti bruto maržu preradom ili diferencijacijom na tržištu (npr. ekološki proizvodi) ili značajnim povećanjem

prinosa mlijeka po kravi u odnosu na usporedne standarde u EU-u, tj. 9.000 kg po kravi. Strategije izlaska na tržište radi unaprjeđenja tržišne penetracije i povećanja baze potrošača putem B2B (poslovanje između organizacija) i B2C (poslovanje s krajnjim kupcima) načina poslovanja koji su ovom podsektoru očigledno potrebni zahtijevaju jasne koncepte i komunikaciju, jedinstvenost i uvide u potrebe krajnjih kupaca. Za ostvarenje navedenih ciljeva, uzgajivači muznih krava trebaju stručnu potporu (pravna, upravljačka, IT i suradnički modeli poslovanja) da bi uspješno izašli na tržište. Za uspostavljanje veze između uzgajivača i tržišta krajnjih kupaca i unaprjeđenje proizvodnje mlijeka ključno je izgraditi i strukturirati učinkovitu potporu. Uzgajivačima je potpora potrebna pri definiranju i odabiranju troškovno učinkovitih mjera za obje navedene strategije. Valja primijetiti da su ti proizvođači, koji se poglavito oslanjaju na preradu na MPG-ima i izravnu komercijalizaciju svojih proizvoda kako bi osigurali više marže, posebice bili pogođeni mjerama za sprječavanje širenja koronavirusne bolesti (COVID-19) pa će im trebati posvetiti posebnu pozornost pri oblikovanju mjera oporavka i otpornosti.

7.4 Podsektor mesnog govedarstva

Za uzgajivače koji se bave tovom junadi potrebno je dio izravnih plaćanja preusmjeriti na produktivnije potpore ulaganjima kojima će se povećati konkurentnost uzgajivača i smanjiti njihova dohodovna ovisnost o potporama za mliječno govedarstvo. Tovljače treba bolje povezati s proizvođačima mlijeka i uzgajivačima u sustavu krava-tele te smanjiti potrebu za uvozom teladi. Za uzgajivače u sustavu krava-tele posebice je važno unaprijediti pristup zemljištu pod pašnjacima što bi im pomoglo proširiti proizvodnju, a ujedno i pridonijelo ostvarenju okolišnih ciljeva, u skladu s potporama u okviru novog ZPP-a. Tržišta trećih zemalja izvan EU-a važna su tržišna mogućnost za hrvatski podsektor mesnog govedarstva jer ona postoje u vrlo bliskom geografskom okruženju i predstavljaju potencijalnu konkurentsku prednost, ali da bi se taj potencijal iskoristio potrebno je udruženo djelovanje ovog podsektora uz podršku javnih vlasti. Prihodi na razini PG-ova mogu se povećati postavljanjem ciljeva za unaprjeđenje tehnološke uspješnosti (veći dnevni prirast težine). Potrebno je na nov i bolji način uspostaviti ravnotežu između razmjerno jeftine kukuruzne silaže i drugih krmnih proizvoda, što je ključno potrebno i zbog boljeg natjecanja s kupnjom krmnih proizvoda iz drugih zemalja članica EU-a.

8. Zaključne napomene

Ova analiza podsektora svinjogojstva, mliječnog i mesnog govedarstva u Republici Hrvatskoj sadrži pregled općih trendova u sektoru stočarstva, ekonomsku analizu, pregled javnih izdataka, opće zaključke o budućnosti tih triju podsektora u okviru ZPP-a za razdoblje 2021.–2027. i posebne preporuke za politiku. Stoga se zaključci mogu svrstati u dvije skupine navedene na početku izvješća: problematika na razini podsektora i PG-ova (prvi jaz u znanju) i razmatranja koja se odnose na javne izdatke (drugi jaz u znanju).

Premda su javne potpore za mliječno i mesno govedarstvo proteklih godina razmjerno visoke dolazi do jakog i postojanog pada u broju uzgajivača koji se bave uzgojem goveda i svinja i u broju životinja. Taj se trend uvelike može pripisati padu broja srednjih PG-ova. I samodostatnost je Hrvatske u proizvodnji goveđeg i svinjskog mesa i mlijeka i mliječnih proizvoda razmjerno niska i u padu. U ovom je izvješću analiza pokazala nisku produktivnost i prihode uzgajivača na hrvatskim PG-ovima, u odnosu na druge države članice EU-a, što možda pridonosi negativnim trendovima.

Sva tri podsektora pokazuju izražajnost ekonomija razmjera i nejednakost u pristupu tehnologiji i financijskim potporama i stoga veću konkurentnost imaju veći PG-ovi. Osim toga, analizom je utvrđeno da osobito velik broj malih MPG-ova smanjuje njihovu tržišnu moć, u usporedbi s većom koncentracijom prerađivača mlijeka. I dodatne bi djelatnosti na manjim i srednjim PG-ovima, kao što su prerada mlijeka u podsektoru mliječnog govedarstva ili zatvoreni proizvodni i reproduktivni ciklus u podsektorima svinjogojstva i mesnog govedarstva mogle pozitivno utjecati na prihode uzgajivača. Ovo izvješće sadrži niz preporuka za jačanje konkurentnosti sektora stočarstva i povećanje prihoda hrvatskih uzgajivača.

Korištenje javnih sredstava moglo bi biti optimalnije u cilju unaprjeđenja produktivnosti, konkurentnosti i ostvarenja klimatskih i okolišnih ciljeva. Iako postoji znatna dohodovna ovisnost o izravnim plaćanjima uzgajivača koji se bave mliječnim i mesnim govedarstvom, za podsektor svinjogojstva izravne potpore gotovo da i ne postoje. Osim toga, sva tri podsektora imaju nisku stopu povlačenja sredstava iz fondova ruralnog razvoja koja se trebaju koristiti za ulaganja, proširenje i modernizaciju poljoprivrednih gospodarstava. Nadalje, uzgajivači nedovoljno koriste plaćanja za ekološki uzgoj, unaprjeđenje dobrobiti životinja i druge poljoprivredne prakse korisne za klimu i okoliš, dok se velik udio potpora za sektor stočarstva izdvaja za subvencioniranje dizelskog goriva, što nije u skladu s ambicioznim

okolišnim ciljevima definiranim u okviru novog ZPP-a. Ovo izvješće sadrži niz preporuka za korištenje javnih potpora u skladu s novim ZPP-om za razdoblje 2021.–2027., kao i za unaprjeđenje konkurentnosti hrvatskih poljoprivrednika.

Sveukupni rezultati analiza koji su podloga ovom izvješću upućuju na svojevrsno okrupnjavanje svih triju podsektora na štetu tradicionalnijih, ali manje učinkovitih OPG-ova jer se oni ne mogu uspješno natjecati na tržištu s velikim PG-ovima ni u Hrvatskoj ni drugdje u EU-u jer su veliki PG-ovi iskoristili ekonomije razmjera i javne potpore. Analiza je pokazala da je opstanak tih manjih proizvodnih jedinica bio uvjetovan samo potporama, a na štetu veće učinkovitosti u cjelokupnoj industriji. U skladu s ovom studijom, mali OPG-ovi imaju slabu tehnološku uspješnost, a veći PG-ovi prostor za bolju učinkovitost posebice u svinjogojstvu i tovu junadi.

Europski zeleni plan i njegov utjecaj na novi ZPP državama članicama EU-a nudi mogućnost raspodjele sredstava u njihovim novim ili pojačanim nastojanjima da očuvaju i zaštite ruralno područje. U novom ZPP-u prednost se daje učinkovitijim poljoprivrednim praksama korisnima za klimu i okoliš, kao i unaprjeđenju dobrobiti životinja. Preusmjerenje težišta na zaštitu okoliša i održivost može dovesti do stvaranja radnih mjesta i razvoja poljoprivrednih industrija, uz provedbu zelenih mjera očuvanja prirode. Stoga je u okviru novog ZPP-a potrebno istražiti pozitivne ishode koji bi smanjili negativne utjecaje okrupnjavanja PG-ova u podsektorima svinjogojstva, mliječnog i mesnog govedarstva. Osim u okviru ZPP-a, u mehanizmu za pravednu tranziciju u vrijednosti od 100 milijardi EUR dostupna su sredstva za ublažavanje utjecaja koji će europski zeleni plan imati na poljoprivrednike, a tu je i strategija „od polja do stola” s fondom u vrijednosti od 10 milijardi EUR za istraživanje i inovacije koja nudi pozitivne mogućnosti održive poljoprivrede u ruralnim zajednicama i to ne samo u podsektorima svinjogojstva, mliječnog i mesnog govedarstva.

Dodatak

O izradi ekonomskog modela i tipovima poljoprivrednih gospodarstava

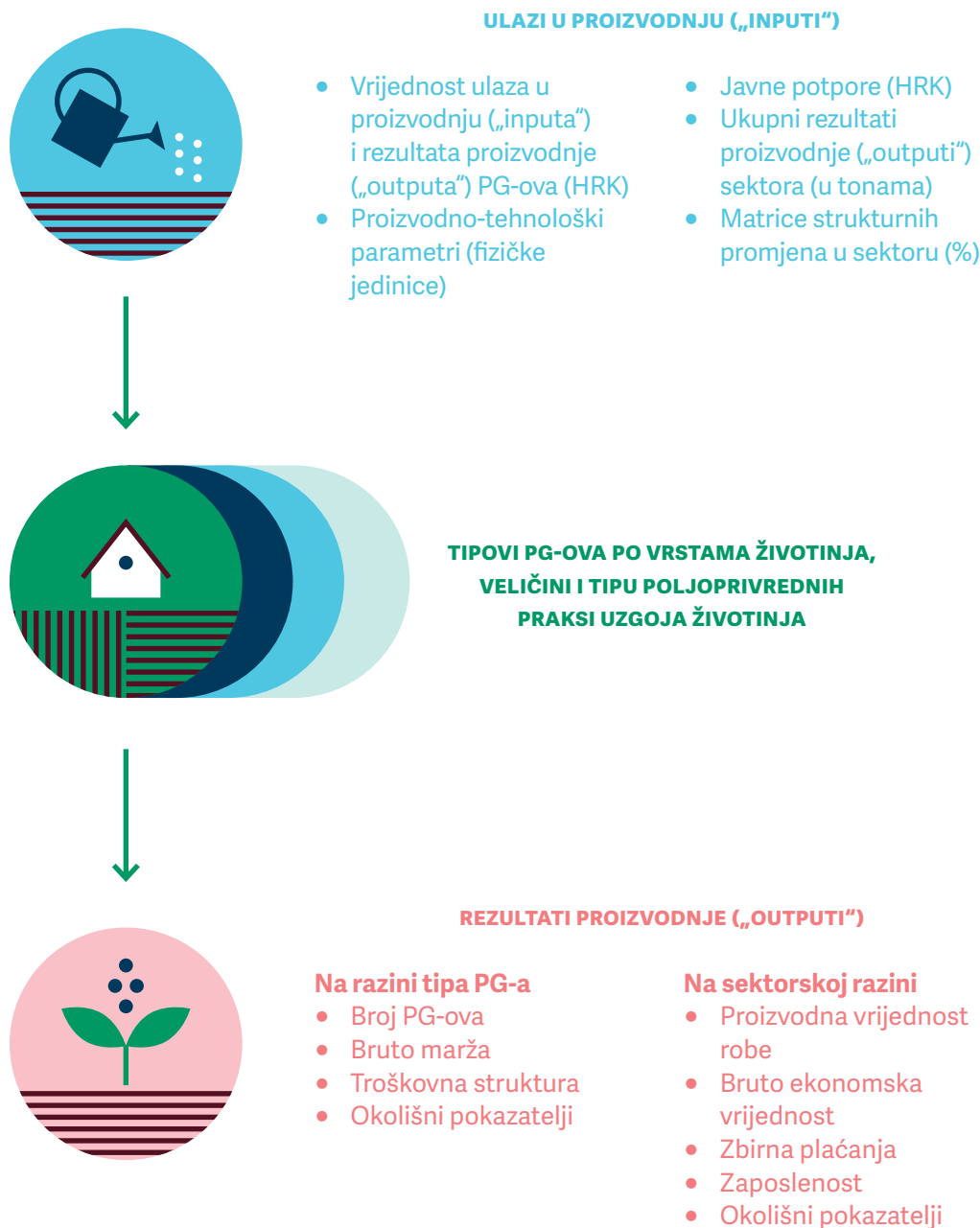
U ekonomskom modelu korištenom u ovom izvješću PG-ovi koji se bave svinjogojstvom, mliječnim i mesnim govedarstvom razvrstani su na temelju imovine, proizvodnih praksi uzgoja životinja i uspješnosti, prerade na PG-ovima i marketinga. MPG-ovi su razvrstani u četiri tipa, PG-ovi za tov junadi u tri, a SPG-ovi u pet tipova. Gdje je bilo moguće za analizu su prikupljeni podaci vremenskih serija koji su uključivali PG-ove i životinje, plaćanja, pokazatelje održivosti te veličinu i ustroj PG-ova. Manji dio podataka temelji se na opažanjima, a najveći na razgovoru s poljoprivrednicima.

Svaki tip PG-a popraćen je najnovijim podacima o:

- prosječnom i ukupnom broju životinja (krave, tova junad, krmače, nerasti)
- ukupnom broju PG-ova
- bruto marži PG-ova s uključenim potporama i bez njih
- ukupno dodijeljenim troškovima po životinji (oznaka stupnja produktivnosti)
- razvoju broja PG-ova i životinja za razdoblje 2014.–2019.
- drugim mjerodavnim varijablama (pokazatelji uspješnosti u okviru strategije „od polja do stola“).

U svakom je scenariju opisano na koji se način primjenjuju mjere potpora za svaki tip PG-a. S pomoću tih podataka moguće je procijeniti reakciju svakog tipa PG-a unutar dotičnog scenarija (zatvaranje, proširenje ili zadržavanje postojećeg stanja) u razdoblju između sadašnjeg stanja i 2027. Na temelju procjene reakcije svakog tipa PG-a unutar scenarija moguće je izračunati zbirni utjecaj očekivanih reakcija poljoprivrednika unutar dotičnog scenarija na mjerodavne varijable kao što su ukupan broj PG-ova, gubitak hranjivih tvari, troškovna struktura, bruto marža itd.

Slika A1. Način izrade modela

Izvor: SB.

Vrlo je vidljivo da su javne potpore u pravilu razmjerno niske, ali najviše su za SPG tip 5, zbog vrlo velike površine zemljišta ovog tipa SPG-a. Udio ishrane iznosi između 59 % i 63 % dodijeljenih troškova proizvodnje. Ekonomije razmjera dominantan su pokretački čimbenik u svinjogojstvu. Veći SPG-ovi imaju bolju učinkovitost hranjivih tvari, a 10 % do 20 % manje dodijeljenih proizvodnih troškova po životinji.

Tablica A1. Ekonomika po tipovima svinjogojskih poljoprivrednih gospodarstava

	SPG TIP 1	SPG TIP 2	SPG TIP 3	SPG TIP 4	SPG TIP 5
PRIHODI I PLAĆANJA/ŽIVOTINJI					
Prihod po krmači prisutnoj u stadu	11.413	8.743	8.648	10.193	0
Prihod po isporučenom nerastu	0	1.137	1.034	1.034	1.034
Plaćanja/PG-u	11.047	30.841	75.546	1.519.311	7.935.229
Ukupna plaćanja/PG-u i prihodi po životinji	22.460	41.858	85.228	1.530.538	7.936.263
TROŠKOVI/KRMAČI					
Kupnja nazimica (6 mjeseci) (%)	1.100 (12,8 %)	1.100 (14,8 %)	1.100 (15,4 %)	1.100 (15,7 %)	0
Troškovi ishrane (nazimice, krmače, prasad) (%)	5.235 (60,9 %)	4.403 (59,4 %)	4.511 (63,1 %)	4.372 (62,5 %)	0
Nerast (%)	12 (0,1 %)	12 (0,2 %)	12 (0,2 %)	12 (0,2 %)	0
Umjetna oplodnja (%)	0	0	250 (3,5 %)	250 (3,6 %)	0
Zdravstvena skrb (%)	1.000 (11,6 %)	1.000 (13,5 %)	800 (11,2 %)	800 (11,4 %)	0
Električna energija, grijanje i gorivo, voda (%)	1.100 (12,8 %)	800 (10,8 %)	375 (5,2 %)	365 (5,2 %)	0
Ostali razni troškovi (%)	150 (1,7 %)	100 (1,3 %)	100 (1,4 %)	100 (1,4 %)	0
Ukupni troškovi (bez radne snage i kapitala)/krmači	8.597 (100 %)	7.415 (100 %)	7.148 (100 %)	7.000 (100 %)	0
TROŠKOVI/TOVLJENIKU					
Ishrana (%)	0	609 (60,1 %)	504 (56,7 %)	491 (55,7 %)	480 (53,9 %)
Troškovi odojka (25 kg) (%)	0	350 (34,5 %)	330 (37,1 %)	330 (37,5 %)	350 (39,3 %)
Smrtnost (%)	0	15 (1,5 %)	15 (1,7 %)	15 (1,7 %)	24 (2,7 %)
Prijevoz (%)	0	0	0	0	12 (1,3 %)
Ostali razni troškovi (%)	0	40 (3,9 %)	40 (4,5 %)	45 (5,1 %)	25 (2,8 %)
Ukupni troškovi (bez radne snage i kapitala)/tovljeniku (%)	0	1.014 (100 %)	889 (100 %)	881 (100 %)	891 (100 %)

Izvor: SB.

Tablica A2. Ekonomika po tipovima mliječnih poljoprivrednih gospodarstava

	MPG TIP 1	MPG TIP 2	MPG TIP 3	MPG TIP 4
PRIHODI I PLAĆANJA/KRAVI				
Sirovo mlijeko	9.200	9.200	19.125	23.400
Prerađeno mlijeko (sir)	0	14.000	0	0
Plaćanja	10.136	4.752	6.877	3.633
Ukupni prihodi i plaćanja	19.336	27.952	26.002	27.033
TROŠKOVI/KRAVI				
Kupljena i proizvedena stočna hrana (%)	7.615 (74 %)	7.385 (57,9 %)	10.112 (74,9 %)	9.737 (82,4 %)
Plaćena radna snaga (%)	0	0	818	1.000
Ostali troškovi po kravi (%)	1.080 (10,5 %)	1.080 (6,4 %)	1.417 (10,5 %)	838 (7,1 %)
Prerada (%)	0	3.000 (17,8 %)	0	0
Voda i električna energija (%)	745 (7,2 %)	745 (4,4 %)	1.326 (9,8 %)	891 (7,5 %)
Piljevina/Slama (%)	600 (5,8 %)	300 (2,4 %)	515 (3,8 %)	216 (1,8 %)
Sredstva za čišćenje/deterdženti (%)	250 (2,4 %)	250 (2 %)	136 (1 %)	135 (1,1 %)
Ukupno dodijeljeni troškovi (bez radne snage i kapitala)/kravi	10.290 (100 %)	12.760 (100 %)	13.506 (100 %)	11.818 (100 %)

Izvor: SB.

Troškovna je struktura po kravi razmjerno ujednačena za sve tipove MPG-a, a ukupni troškovi po kravi neznatno su niži za MPG tip 1. Velika je razlika u javnim potporama po kravi i prinosima mlijeka. Veliki MPG-ovi imaju znatno veće prinose mlijeka po kravi od drugih triju tipova MPG-ova. Troškovi ishrane iznose od oko 58 % do čak 82 % dodijeljenih troškova proizvodnje. Kao i u podsektoru svinjogojstva, i u ovom su podsektoru važne velike ekonomije razmjera.

Tablica A3. Ekonomika po tipovima PG-ova za tov junadi

	PG ZA TOV JUNADI TIP 1: SREDNJE TOVILIŠTE	PG ZA TOV JUNADI TIP 2: VELIKO TOVILIŠTE	PG ZA TOV JUNADI TIP 3: VELIKI PG U SUSTAVU KRAVA- TELE (ZATVORENI PROIZVODNI I REPRODUKTIVNI CIKLUS)
Prihod od prodanih životinja	7.500	8.125	4.500
Javne potpore	1.052	1.138	1.574
Ukupni prihodi po životinji	8.552	9.263	6.074
Kupnja/troškovi teladi (%)	4.000 (56,2 %)	4.000 (54 %)	1.200 (42,3 %)
Ishrana (%)	2.060 (28,9 %)	2.651 (35,9 %)	200 (7,1 %)
Voda i električna energija (%)	160 (2,3 %)	110 (1,5 %)	750 (26,5 %)
Smrtnost (%)	80 (1,1 %)	80 (1,1 %)	60 (2,1 %)
Zdravstvena skrb (%)	520 (7,3 %)	200 (2,7 %)	625 (22 %)
Prijevoz (%)	300 (4,2 %)	350 (4,7 %)	0 (0 %)
Ukupno dodijeljeni troškovi (bez radne snage i kapitala)/ po životinji	7,120 (100 %)	7,391 (100 %)	2,835 (100 %)

Izvor: SB.

Troškovi proizvodnje najviši su na PG-ovima za tov junadi tip 1 i 2 zbog proizvodnje stočne hrane. Ukupni prihodi po uzgojenoj životinji viši su na PG-ovima za tov junadi tip 1 i 2. Najveći je udio dodijeljenih troškova proizvodnje za kupnju teladi koji iznosi 58 %. Drugi po redu u ukupnim troškovima proizvodnje su troškovi ishrane s oko 30 %.

Tablica A4. Pregled približnih vrijednosti svih javnih izdataka za sektor svinjogojstva i govedarstva u 2017. (EUR)

		UKUPNO	DRŽAVNI FONDOVI	FONDOVI EU-A	
PRVI STUP	Proizvodno nevezane potpore EU-a	Osnovno plaćanje	67.874.046	21.040.954	46.833.092
		Zeleno plaćanje	47.219.014	14.637.894	32.581.119
		Preraspodijeljeno plaćanje	16.444.096	5.097.670	11.346.426
		Potpora za mlade poljoprivrednike	2.571.692	385.754	2.185.938
	IAKS mjere	Gorsko-planinska područja	5.569.187	835.378	4.733.809
		Područja sa značajnim prirodnim ograničenjima	738.436	110.765	627.671
		Područja s posebnim ograničenjima	16.491.216	2.473.682	14.017.534
		Ekološki uzgoj	3.954.856	593.228	3.361.628
		Prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode	5.527.789	829.168	4.698.620
		Autohtone pasmine (stari program)	2.112.447	2.112.447	0
		M10 ostalo	178.740	26.811	151.929
	Proizvodno vezane potpore	Sustav krava-tele (proizvodno vezana potpora)	6.867.753	3.021.811	3.845.941
		Muzne krave (proizvodno vezana potpora)	21.163.692	9.312.024	11.851.667
		Proteinske krmne kulture (proizvodno vezana potpora)	6.824.257	3.002.673	3.821.584
		Tov junadi (proizvodno vezana potpora)	13.543.478	5.959.131	7.584.348
	Potpore za osjetljive sektore	Raspodne krmače (potpora za osjetljivi sektor)	2.439.622	2.439.622	0
		Muzne krave (potpora za osjetljivi sektor)	7.233.140	7.233.140	0
	Ostale potpore	Ostale izravne potpore	5.294.656	1.747.236	3.547.420
		Ukupno prvi stup	232.048.117,04	80.859.390,43	151.188.726,61

DRUGI STUP	M4	4.1	10.326.904	1.549.036	8.777.868	
		4.2	1.990.838	298.626	1.692.212	
		4.3	781.063	117.160	663.904	
	M5	5.2	2.503.877	375.582	2.128.295	
	M6	6.1	1.361.813	136.181	1.225.631	
		6.3	689.848	103.477	586.370	
		6.4	1.406.435	210.965	1.195.470	
	M17	17.1	709.249	106.387	602.862	
	Ukupno drugi stup			19.770.026,22	2.897.413,30	16.872.612,92
	Opće usluge (uključujući ministarstvo, savjetodavne službe itd.)			37.331.186	29.864.949	7.466.237
Istraživanje i visoko obrazovanje			15.503.356	12.402.685	3.100.671	
Subvencioniranje dizelskog goriva			29.494.634	29.494.634	0	
Ukupni javni izdaci (bez subvencioniranih kredita)			334.147.318,26	155.519.070,44	178.628.247,83	
Udio u BDP-u (%)			0,68			

Izvor: Izračuni zaposlenika SB-a na temelju podataka APPRRR-a, Ministarstva poljoprivrede i JRDŽ-a.

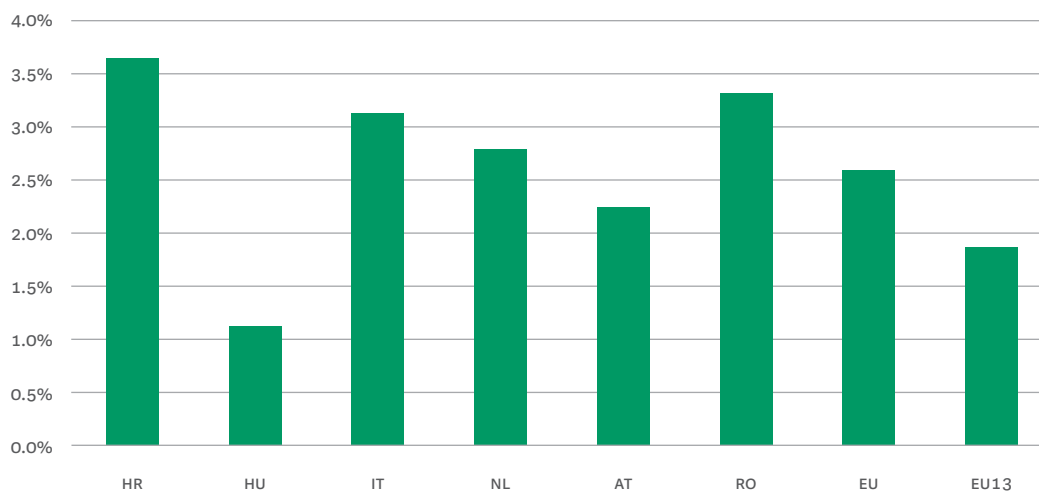
Napomena: Većina se podataka prikazanih u tablici A4. odnosi na 2017., ali u onim kategorijama u kojima podaci nedostaju ili su nedostadni uvršteni su podaci iz drugih godina. Podaci za plaćanja u okviru prvog stupa uključuju plaćanja u 2017., a podaci za drugi stup prosječna plaćanja za razdoblje 2015.–2018. jer podaci za jednu godinu ne bi bili objektivni zbog neredovitosti poziva za neke podmjere. Podaci o plaćanjima za prvi i drugi stup uključuju izračune na temelju podataka na razini PG-ova dobivenih od APPRRR-a u kombinaciji s podacima iz JRDŽ-a. SPG, MPG i PG za tov junadi definirani su kao poljoprivredno gospodarstvo koje drži najmanje jedno uvjetno grlo životinja. Opće usluge obuhvaćaju sva opća plaćanja za sektor poljoprivrede u 2017. (izvor: izračuni u popratnom dokumentu u projektu STARS: Hrvatska poljoprivredna politika i instrumenti ZPP-a), prilagođeni u skladu s udjelom svinjogojske i govedarske proizvodnje u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji u Republici Hrvatskoj (izvor: Godišnje izvješće o stanju poljoprivrede u 2018. godini, Ministarstvo poljoprivrede), što iznosi 33 % kada se doda proizvodnja svinjskog i goveđeg mesa, mlijeka i stočne hrane. Izdaci za istraživanje i visoko obrazovanje u 2017. označavaju ukupan iznos izdvojen za agronomske i poljoprivredne fakultete i istraživačke institute, prilagođen na osnovi istovjetnih podataka za opće usluge. Procjena poticaja za subvencioniranje dizelskog goriva temeljena je na broju litara na koje proizvođači imaju pravo po proizvodnoj površini u 2019. i po životinji, kao i na broju hektara i životinja na osnovi izravnih plaćanja i JRDŽ-a, tj. podacima koji se koriste za iznose plaćanja u okviru prvog i drugog stupa kako je prethodno navedeno. Subvencionirani krediti i jamstva nisu uključeni zbog nedostatnih podataka. U tablici je naveden nominalni iznos BDP-a za 2017. Raspodjela sredstava između državnih fondova i fondova EU-a temelji se na pojedinačnim plaćanjima, gdje su dostupna ili procjenama na osnovi sličnih plaćanja ako podaci nisu bili dostupni. Osim toga, ako su podaci APPRRR-a ukazivali na različite postoke sufinanciranja iz fondova EU-a za različite PG-ove i godine, u tablici su prikazani prosječni iznosi. Za izdatke za istraživanje i visoko obrazovanje i opće usluge pretpostavlja se da je 20 % sredstava pokriveno iz fondova EU-a, a 80 % iz sredstava državnog proračuna.

Tablica A5. Potpore iz fondova za ruralni razvoj i rezultati probit regresije

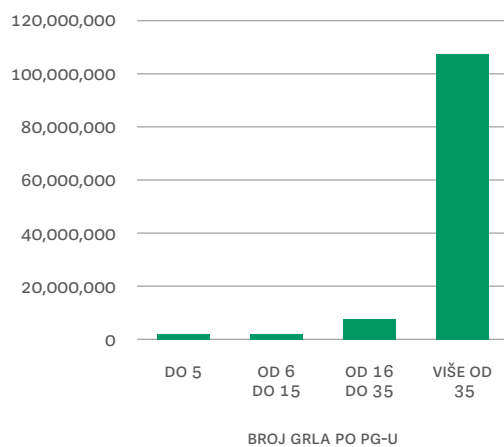
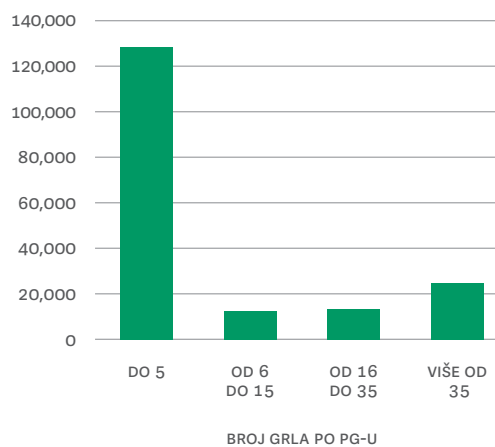
KATEGORIJA EGZOGENE VARIJABLE	EGZOGENA VARIJABLA	KOEFICIJENT	STAN. POGREŠKA
Podsektor stočarstva Indikator varijabla	Svinjogojstvo	-0.4157 ***	0.0838
	Mesno govedarstvo	-0.0229	0.0736
	Mliječno govedarstvo	-0.7357 ***	0.0686
Veličina	Log (standardni ekonomski rezultat)	0.5542 ***	0.0447
	Log(oranica)	-0.0037	0.0084
	Log(pašnjak)	0.0297 ***	0.0055
Financijski pokazatelji	Kamate/obveze	-0.00001 *	0.0000
	Dugoročni zajmovi/imovina	-0.6966	0.4363
	Kratkoročni zajmovi/imovina	2.0676	1.8245
	Bruto dohodak	-0.0000	0.0000
	Neto dohodak/površini	0.00001 ***	0.0000
Produktivnost	„Output“/„input“	0.0200	0.0135
Izravna plaćanja	Log(ukupan iznos izravnih plaćanja)	0.0156 **	0.0064
	Log(osjetljivi sektori)	0.0154 ***	0.0026
Ostali pokazatelji	Zemljište u najmu/ukupno zemljište	0.5001 ***	0.1018
	Godina rođenja poljoprivrednika	0.0061 **	0.0025
	Plaćena/ukupna radna snaga	0.1621	0.1205
	Konstanta	-21.532 ***	4.9467

Izvor: Izračuni zaposlenika SB-a na temelju FADN podataka za razdoblje od 2014. do 2018.

Napomena: Endogena varijabla je indikator varijabla koja poprima vrijednost 1 ako je PG ostvario potporu ruralnom razvoju (više od 30.000 HRK u dotičnoj godini), odnosno 0 ako nije. Simboli *, ** i *** označavaju statistički značajne razine dotičnog parametra (Z-zbroj) od 1 %, 5 % i 10 %. Neuravnoteženi uzorak uključuje 1.213 PG-ova s ukupno 4.387 opažanja. U uzorak su uvršteni samo oni PG-ovi koji drže najmanje 1 uvjetno grlo (uključujući i mješovite PG-ove). Indikatori varijable podsektora poprimaju vrijednost 1 ako PG drži najmanje jedno uvjetno grlo tovnog goveda, muznih krava ili svinja, odnosno u protivnom iznosi 0. Log(standardni ekonomski rezultat) je prirodni logaritam jedinstvenog FADN standardnog ekonomskog rezultata uključujući financijske procjene za oranice, pašnjake i uvjetna grla. Log(osjetljivi sektori) prirodni je logaritam ukupnog iznosa izravnih plaćanja za vrlo osjetljive sektore kao što je opisano u potpoglavlju 2.1.3. Log(ukupan iznos izravnih plaćanja) uključuje prirodni logaritam svih izravnih plaćanja kao što je opisano u potpoglavlju 2.1 bez IAKS mjera. U korištenom uzorku Međimurska županija nije ostvarila nikakva sredstva iz fondova za ruralni razvoj, indikator varijabla za županiju Grad Zagreb nije uključena i stoga se parametri indikator varijabli drugih županija tumače u odnosu na zagrebačku indikator varijablu.

Slika A2. Udio troškova kamata u ukupnim obvezama (prosjek za razdoblje 2016.–2018.)

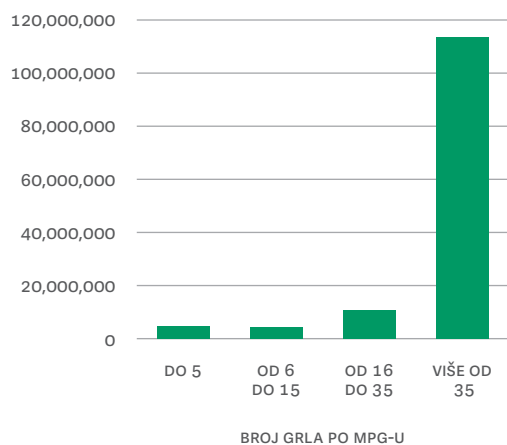
Izvor: Izračuni SB-a na temelju FADN podataka. Napomena: Kao i za većinu zemalja za 2014. i 2015. nema prosjeka za 2016. i 2017.. Za troškove kamata korištena je FADN oznaka SE380, a za ukupne obveze oznaka SE485.

Slika A3. Potpore ruralnom razvoju (mjere 4, 5 i 6) za hrvatska poljoprivredna gospodarstva za tov junadi po tipičnoj veličini PG-a isplaćene u razdoblju 2015.–2018.**A) UKUPNI IZNOSI (HRK)****B) IZNOS PO GRLU (HRK)**

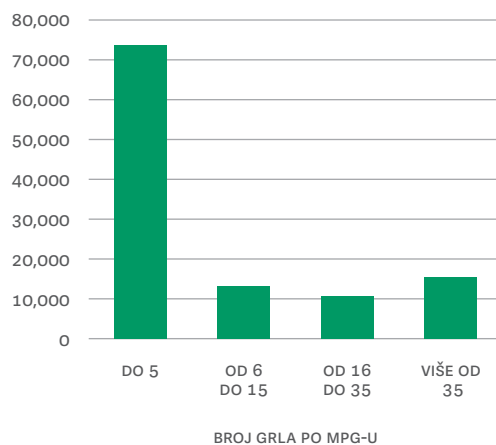
Izvor: Izračuni zaposlenika SB-a na temelju podataka APPRRR-a, JRDŽ-a i ARKOD-a. Napomena: Uključena su sva poljoprivredna gospodarstva za tov junadi, definirana po tipu ostvarenih proizvodno vezanih potpora.

Slika A4. Potpore ruralnom razvoju (mjere 4, 5 i 6) za hrvatska mliječna poljoprivredna gospodarstva po tipičnoj veličini MPG-a isplaćene u razdoblju 2015.–2018.

A) UKUPNI IZNOSI (HRK)

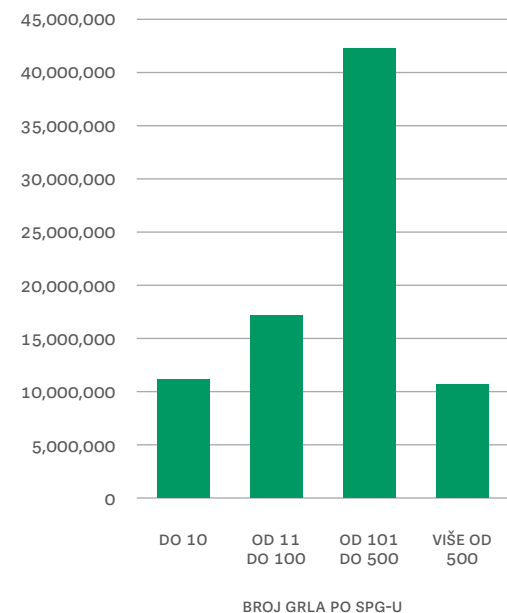
B) IZNOS PO GRLU (HRK)

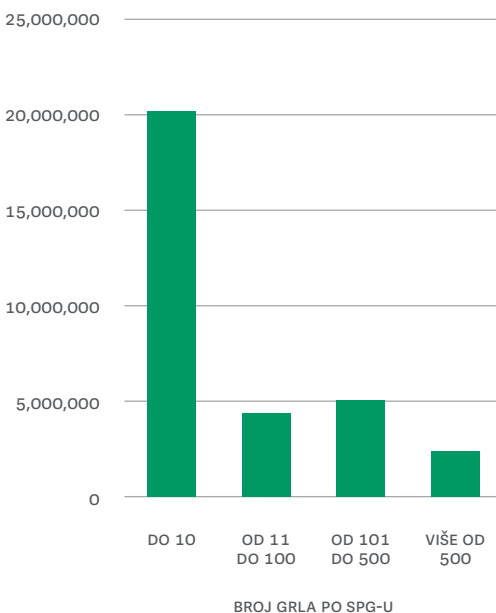
Izvor: Izračuni zaposlenika SB-a na temelju podataka APPRRR-a, JRDŽ-a i ARKOD-a. Napomena: Uključeni su svi PG-ovi s muznim kravama, a MPG-ovi su definirani na temelju ostvarenih proizvodno vezanih potpora.

Slika A5. Potpore ruralnom razvoju (mjere 4, 5 i 6) za hrvatska svinjogojska poljoprivredna gospodarstva po tipičnoj veličini SPG-a isplaćene u razdoblju 2015.–2018.

A) UKUPNI IZNOSI (HRK)

B) IZNOS PO GRLU (HRK)

Izvor: Izračuni zaposlenika SB-a na temelju podataka APPRRR-a, JRDŽ-a i ARKOD-a. Napomena: Uključeni su svi SPG-ovi koji drže najmanje jednu svinju (krmaču ili tovljenika).

Literatura

- Agroklub**, (2020), *Krah hrvatskog svinjogojstva – uvozimo i prasad pod karencom?*, dostupno online: <https://www.agroklub.com/stocarstvo/krah-hrvatskog-svinjogojstva-uvozimo-i-prasad-pod-karencom/64462/> (pristupljeno 12. siječnja 2021.).
- Clal.it**, (bez dat.), *Interactive Map of the European Union ... shows the milk self-sufficiency rate and other key information [Interaktivni zemljovid Europske unije ... s prikazom stope samodostatnosti u mlijeku i drugim ključnim podacima]*, dostupno na: https://www.clal.it/en/index.php?section=ue_map&year=2008 (pristupljeno 12. siječnja 2021.).
- Državni zavod za statistiku**, (2016), *Anketa o potrošnji kućanstava: br. 14.1.4*, dostupno online: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/14-01-04_01_2015.htm (pristupljeno 12. siječnja 2021.).
- Europska komisija**, (2020a), *Working with Parliament and Council to make the CAP reform fit for the European Green Deal [Rad s Europskim parlamentom i Vijećem Europske unije na pripremi reforme ZPP-a koja će biti spremna za europski zeleni plan]*, dostupno online: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/future-cap_en (pristupljeno 12. siječnja 2021.).
- Europska komisija**, (2020b), *How the future CAP will contribute to the EU Green Deal [Kako će budući ZPP pridonijeti europskom zelenom planu]*, dostupno online: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/future-cap_en (pristupljeno 12. siječnja 2021.).
- Europska komisija**, (2020c), *The post-2020 Common Agricultural Policy; and Environmental Benefits and Simplification [Zajednička poljoprivredna politika nakon 2020.: pojednostavljenje i koristi za okoliš]*, dostupno online: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/future-cap_en (pristupljeno 12. siječnja 2021.).
- Europska komisija**, (2019a), *Direct Payments - Eligibility for direct payments of the Common Agricultural Policy, Informative note [Izravna plaćanja – prihvatljivost za izravna plaćanja u okviru zajedničke poljoprivredne politike. Informativna napomena]*, dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/direct-payments-eligibility-conditions_en.pdf (pristupljeno 4. lipnja 2020.).
- Europska komisija**, (2019b), *Voluntary coupled support Review by the Member States of their support decisions applicable as from claim year 2019. Informative note [Pregled dobrovoljnih proizvodno vezanih potpora po državama članicama i njihovim odlukama o potporama koje stupaju na snagu od godine potraživanja 2019. Informativna napomena]*, dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/voluntary-coupled-support-note-revised-aug2018_en.pdf (pristupljeno 6. lipnja 2020.).
- Europski parlament**, (2013), „Uredba (EU) br. 1307/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2013. o utvrđivanju pravila za izravna plaćanja poljoprivrednicima u programima potpore u okviru zajedničke poljoprivredne politike i o stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 637/2008 i Uredbe Vijeća (EZ) br. 73/2009“, *Službeni list Europske unije*, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32013R1307> (pristupljeno 6. lipnja 2020.).

- Ministarstvo poljoprivrede**, (2020), *Pravilnik o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja za 2020. godinu* (NN 22/2020), Zagreb.
- Ministarstvo poljoprivrede**, (2019a), *Pravilnik o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja za 2019. godinu* (NN 21/2019), Zagreb.
- Ministarstvo poljoprivrede**, (2019b), *Godišnje izvješće o stanju poljoprivrede u 2018. godini*, dostupno online: https://poljoprivreda.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/poljoprivredna_politika/zeleno_izvjesce/2019_11_13_Zeleno%20izvjesce2018.pdf (pristupljeno 12. siječnja 2021.).
- Ministarstvo poljoprivrede**, (2019c), *Godišnje izvješće o stanju uzgoja svinja u Republici Hrvatskoj u 2018. godini*, dostupno online: <https://hpa.mps.hr/wp-content/uploads/2019/05/gi-2018-svinjogojstvo.pdf> (pristupljeno 12. siječnja 2021.).
- Ministarstvo poljoprivrede**, (2018a), *Javni poziv za provedbu mjere „Potpora za kupovinu steonih junica kombiniranih i/ili mliječnih pasmina goveda“ za razdoblje od 2018. do 2020.*, Zagreb.
- Ministarstvo poljoprivrede**, (2018b), *Pravilnik o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja za 2018. godinu* (NN 19/2018), Zagreb.
- Ministarstvo poljoprivrede**, (2016), *Pravilnik o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja za 2016. godinu* (NN 20/2016), Zagreb.
- Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APPRRR)**, (2015), *Program izravnih plaćanja u poljoprivredi 2015. – 2020. godine*. Poljoprivredne prakse korisne za klimu i okoliš. ZELENO PLAĆANJE, Zagreb.
- Svjetska banka**, (2020), *Background document: Analysis of public support to the livestock sector [Popratni dokument: Analiza javnih potpora za sektor stočarstva]*, Washington.
- Svjetska banka**, (2019a), *Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog prostora (STARS RAS)*. Popratni dokument: *Financiranje i upravljanje rizikom u hrvatskoj poljoprivredi*, dostupno na: <https://poljoprivreda2020.hr/wp-content/uploads/2019/12/Agri-Finance-and-Risk-Management.pdf> (pristupljeno 8. lipnja 2020.).
- Svjetska banka**, (2019b), *Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog prostora (STARS RAS)*. Popratni dokument: *Hrvatska poljoprivredna politika i instrumenti ZPP-a*, dostupno na: <https://poljoprivreda2020.hr/wp-content/uploads/2019/12/Agri-and-Land-Policy.pdf> (pristupljeno 6. lipnja 2020.).
- Svjetska banka**, (2019c), *Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog prostora (STARS RAS)*. Popratni dokument: *Sustav znanja i inovacija u poljoprivredi (AKIS) u Hrvatskoj*, dostupno na: <https://poljoprivreda2020.hr/wp-content/uploads/2019/12/AKIS.pdf> (pristupljeno 6. lipnja 2020.).

WORLD BANK GROUP

Croatia Country Office
Radnička cesta 80/IX, Zagreb
Tel: +385 (0)1 2357 222
www.worldbank.org/croatia
 WorldBankCroatia